

Анотація

Політика належить до числа найдавніших форм людського спілкування. Утворення політичного дискурсу почалося одночасно з тим, як виникла сама політика.

Становлення держави неможливе без становлення її політичного дискурсу, а також правильного послугування жанрами політичного дискурсу як з боку професійних політиків, так і майбутніх фахівців-міжнародників. Одним із ключових жанрів політичного дискурсу є політична промова.

Проаналізувавши проблеми та питання перекладу політичних промов, виявилось, що незважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі, все ще залишаються не дослідженими питання лексичних особливостей перекладу політичних промов з англійської мови українською.

Об'єктом дослідження є лексичні, граматичні та прагматичні особливості англомовних політичних промов.

Предметом дослідження способи передачі лексичних, граматичних та прагматичних особливостей політичних промов українською мовою.

Мета роботи – дослідження лінгвістичних параметрів сучасних англомовних політичних промов та встановлення особливостей їх передачі українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- дослідити поняття «політичний дискурс» у лінгвістиці;
- розглянути політичну промову як жанр політичного дискурсу;
- визначити мовні особливості побудови текстів англомовних політичних промов;
- встановити адекватні шляхи перекладу англомовних політичних промов українською мовою;
- проаналізувати провідні стратегії перекладацької адаптації текстів англомовних політичних промов;
- виявити складнощі при перекладі англомовних політичних промов українською мовою та окреслити способи їх подолання.

Структура магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів – теоретичного та практичного, висновків, переліку використаних джерел.

Розглянуто політичну промову як жанр політичного дискурсу, і встановлено, що публічний політичний виступ може включати різноманітні виступи на з'їздах, мітингах, конференціях та прес-конференціях, дипломатичні заяви, парламентські промови, президентські послання до народу чи уряду тощо. На відміну від академічної промови, промова політична, виголошувана публічно, спрямована на непідготовлену аудиторію, на масового реципієнта. Окрім того, вирізняються розходження у глобальній меті дискурсу політичної промови: якщо, наприклад, для академічного дискурсу основною метою постає передача наукового знання,

Проаналізовано, що особливістю політичної публічної промови є те, що за її написання та оформлення відповідальність несе спеціально навчена людина – спічрайтер. При цьому в момент виголошення публічної промови відповідальність перекладається на політика, оскільки висловлювання в політиці дорівнюють до політичних дій.

Summary

Politics is one of the oldest forms of human communication. The formation of political discourse began simultaneously with the emergence of politics itself.

The formation of a state is impossible without the formation of its political discourse, as well as the correct use of political discourse genres by both professional politicians and future international specialists. One of the key genres of political discourse is political speech.

Having analyzed the problems and issues of translating political speeches, it turned out that despite the large number of studies in this field, the lexical features of translating political speeches from English to Ukrainian still remain unexplored.

The **object** of the research is the lexical, grammatical and pragmatic features of English-language political speeches.

The **subject** of the research is methods of conveying lexical, grammatical and pragmatic features of political speeches in the Ukrainian language.

The **aim** of the research is to study the linguistic parameters of modern English-language political speeches and establish the peculiarities of their transmission in the Ukrainian language. Achieving the set goal involves solving the following tasks:

- to research the concept of "political discourse" in linguistics;
- consider political speech as a genre of political discourse;
- to determine the linguistic features of the construction of the texts of English-language political speeches;
- to establish adequate ways of translating English-language political speeches into Ukrainian;
- to analyze the leading strategies of translation adaptation of the texts of English-language political speeches;
- to identify difficulties in translating English-language political speeches into Ukrainian and outline ways to overcome them.

The structure of the master's thesis. The study consists of an introduction, two chapters (theoretical and practical), conclusions, a list of references.

Political speech as a genre of political discourse has been analyzed, and it is established that public political speech can include various speeches at congresses, rallies, conferences and press conferences, diplomatic statements, parliamentary speeches, presidential messages to the people or the government, etc. Unlike the academic speech, the speech is political, delivered in public, aimed at an unprepared audience, at a mass recipient. In addition, there are differences in the global goal of the discourse of political speech: if, for example, the main goal of academic discourse is the transfer of scientific knowledge,

It has been analyzed that the peculiarity of a political public speech is that a specially trained person - a speechwriter - is responsible for its writing and design. At the same time, at the moment of making a public speech, the responsibility is transferred to the politician, since statements in politics are equal to political actions.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	9
1.1. Загальні характеристики політичного дискурсу.....	9
1.2. Політична промова як жанр політичного дискурсу	17
1.3. Лінгвопрагматичні особливості побудови текстів англомовних політичних промов.....	25
Висновки до Розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ	36
2.1. Лінгвістичний аналіз провідних стратегій перекладацької адаптації текстів англомовних політичних промов. Домінуючі перекладацькі стратегії при перекладі промов Бориса Джонсона.....	36
2.2. Адекватні шляхи перекладу англомовних політичних промов українською мовою	45
2.3. Складнощі при перекладі англомовних політичних промов українською мовою та способи їх подолання	62
Висновки до розділу 2	76
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	78
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Політика належить до числа найдавніших форм людського спілкування. Утворення політичного дискурсу почалося одночасно з тим, як виникла сама політика.

Становлення держави неможливе без становлення її політичного дискурсу, а також правильного послугування жанрами політичного дискурсу як з боку професійних політиків, так і майбутніх фахівців-міжнародників. Одним із ключових жанрів політичного дискурсу є політична промова.

Проаналізувавши проблеми та питання перекладу політичних промов, виявилось, що незважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі, все ще залишаються не дослідженими питання лексичних особливостей перекладу політичних промов з англійської мови українською.

Свій внесок в дослідження політичного дискурсу зробили українські та зарубіжні науковці: Р. Барт, Ю. Габермас, С.-В. О. Кривенко, С. Т. Онуфрив, Т. С. Стецик, О. Й. Шейгал, Я. Р. Федоров, Н. Ферклоу, П. Серіо, О. Баранов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є лексичні, граматичні та прагматичні особливості англійських політичних промов.

Предметом дослідження способи передачі лексичних, граматичних та прагматичних особливостей політичних промов українською мовою.

Мета роботи – дослідження лінгвістичних параметрів сучасних англійських політичних промов та встановлення особливостей їх передачі українською мовою. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- дослідити поняття «політичний дискурс» у лінгвістиці;
- розглянути політичну промову як жанр політичного дискурсу;

- визначити мовні особливості побудови текстів англомовних політичних промов;
- встановити адекватні шляхи перекладу англомовних політичних промов українською мовою;
- проаналізувати провідні стратегії перекладацької адаптації текстів англомовних політичних промов;
- виявити складнощі при перекладі англомовних політичних промов українською мовою та окреслити способи їх подолання.

Матеріалом дослідження є текстові промови екс-прем'єра Великої Британії Бориса Джонсона, взяті з різних політичних газет, журналів та англомовних видань.

Для вирішення поставлених завдань були використані загальнонаукові **методи** – спостереження, аналіз, порівняння, метод порівняльного аналізу лексичних засобів в англійській і в українській мовах, а також часткові лінгвістичні методи компонентного, контекстуального та семантичного аналізу.

Положення, що виносяться на захист:

1. Дослідження довело, що політичний дискурс як вид мовної комунікації, орієнтований на обговорення й обґрунтування будь-яких аспектів дій, думок та висловлювань її учасників. Широке розуміння політичного дискурсу, яке включає особистісно-орієнтовану і статусно-орієнтовану комунікацію, дозволяє розділяти жанри політичного дискурсу за віссю інституційності, при розташуванні їх послідовно від максимально інституційних до максимально неформальних. Стратифікація за суб'єктами політичної комунікації вимагає розмежування неінституційних та інституційних різновидів спілкування.

2. Проаналізовано основні ознаки політичної промови відповідно до яких вивчення публічного політичного дискурсу інспірує можливість розуміння системних властивостей політичної комунікації певного суспільства: наявність заздалегідь підготовленого тексту виступу; промова є

монологічною за своєю формою, проте передбачає діалог зі слухачем та спрямована на нього; політична промова відповідає правилам і нормам побудови, однак її автор привносить творчу складову, використовуючи різні мовні засоби виразності для надання промові унікальності та розширення можливостей впливу на аудиторію.

3. Визначено, що політичний дискурс є важливим об'єктом міждисциплінарних досліджень, що наділений власними специфічними особливостями. Найважливішими його диференційними ознаками є наявність специфічних учасників та властивих лише для цього типу дискурсу мовних кліше та протокольних формул, що забезпечують успішне проведення зовнішньої політики держави, захист її прав та інтересів, установ та громадян як у межах країни, так і за кордоном. Не менш важливо те, що будь-який текст політичного дискурсу створюється строго відповідно до вимог політичного протоколу та етикету, що визначають вибір мовних засобів, використовуваних учасниками переговорів.

4. Досліджено, що доречне та ненав'язливе вживання фразеологічних одиниць у політичному мовленні Бориса Джонсона дозволяє коротко, в образній формі передати суть висловлювання, пожвавити мову, привернути до неї увагу слухачів. Також широке використання фразеологічних одиниць спричинене лаконічністю та наявністю у їхній смисловій структурі оцінної та емотивної модальності, а також здатністю розгортатися у тексті та економити простір, який у даному виді дискурсу жорстко обмежений.

5. Перекладацькі стратегії є невід'ємною частиною при перекладі політичних промов. Проаналізовано провідні стратегії перекладацької адаптації текстів англійських політичних промов, досліджено, що основні перекладацькі стратегії політичних промов зумовлюють досягання точного та адекватного перекладу, серед них: синонімічна заміна, описовий переклад, конкретизація, генералізація.

6. Борис Джонсон є досить відомим завдяки своїм гучним та експресивним промовам, тому для перекладача стоїть важлива місія домогтися точного та адекватного перекладу, аби передати характер поданого матеріалу. Серед промов Бориса Джонсона, переклад складових означень вимагає застосування різних перекладацьких прийомів, таких як додавання, вилучення, заміни частин мови та ін. У словосполученнях при передачі українською мовою часто з'являється прийменник, а компоненти словосполучення в деяких випадках змінюють своє місце розташування в порівнянні з оригіналом. Тому, виявлено, що переклад англомовних політичних промов – це творчий процес, який не обмежується переміщенням словникових відповідностей, навпаки, цей процес вимагає від перекладача уміння знаходити адекватні і еквівалентні заміни словниковим відповідникам, виходячи з лінгвістичного і екстралінгвістичного контексту.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше було досліджено англомовні політичні промови Бориса Джонсона 2022 року і визначено характерні риси стилю Бориса Джонсона як політичного лідера і промовця.

Теоретична цінність роботи полягає у тому, що надає можливість виявити основні способи збагачення словникового складу мови та виявити тенденції у розвитку політичного дискурсу та його жанрів, які найбільш характерні для англійської мови на сучасному етапі їх розвитку.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати, отримані в ході даного дослідження, можуть бути використані в теоретичному курсі лексикології, теорії і практики перекладу, на практичних заняттях з англійської мови на різних рівнях навчання.

Апробація роботи. Результати роботи обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції 28 жовтня 2022р. у Дублін, Ірландія. За результатами обговорення було опубліковано "Лінгвопрагматичні особливості англомовних політичних промов" у матеріалах Міжнародної науково-практичній конференції "SCIENCE AND EDUCATION IN PROGRESS" (26-28 жовтня 2022 року в м. Дублін, Ірландія).

Структура магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів – теоретичного та практичного, висновків, переліку використаних джерел у кількості 71 одиниць, із них – 52 основних джерел, 19 – довідкових джерел.

У **Вступі** визначено мету, об'єкт, предмет та завдання, актуальність та цінність результатів дослідження.

У **першому** розділі розглянуто загальні характеристики політичного дискурсу, досліджено політичну промову як жанр політичного дискурсу, проаналізовано лінгвопрагматичні особливості побудови текстів англомовних політичних промов.

У **другому** розділі здійснено лінгвістичний аналіз провідних стратегій перекладацької адаптації текстів англомовних політичних промов, досліджено адекватні шляхи перекладу англомовних політичних промов Бориса Джонсона, та виявлено складнощі при перекладі англомовних політичних промов українською мовою,

У **Загальних висновках** підведено підсумки проведеного дослідження.

Загалом дослідження виконано на 96 сторінках основного тексту, та на 7 сторінках викладено літературні джерела.

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Загальні характеристики політичного дискурсу

Все частіше в сучасній лінгвістичній літературі з'являється думка про необхідність дослідження політичної мови як особливої мовної підсистеми, що має свої семантичні та стилістичні особливості, що відрізняється динамічністю та рухливістю, які дозволяють відобразити у мові дипломатії будь-які зміни у політичній спільноті. Безперечно, вивчення мовних засобів сучасної дипломатії, а також всебічний аналіз політичного документа дозволяють розглянути основні аспекти процесу функціонування міжнародної взаємодії, оцінити успішність політичної комунікації, що набуває різноманітних форм.

Для сучасної політичної лінгвістики в повній мірі характерні всі провідні риси сучасного мовознавства:

- антропоцентризм (мовна особистість стає точкою відліку при вивченні мовних і мовленнєвих явищ);
- експансіонізм (включення в область дослідження лінгвістики ряду суміжних проблем, розширення сфери наукових інтересів);
- функціоналізм (вивчення мови в дії, у функціонуванні та управлінні комунікацією);
- експланаторність (прагнення не тільки описати мовні факти, а й дати їм пояснення з позицій різних теорій) [2].

У лінгвістиці виділяють такі жанрові різновиди політичного дискурсу:

- інституційний (політичні стенограми, документи, публічні виступи, інтерв'ю);
- мас-медійний (створюється журналістами, формується через пресу);
- офіційно-діловий (для апаратного спілкування);

- дискурси, створені недипломатами;
- «політичні детективи»;
- присвячені дипломатії тексти наукової комунікації [32].

Зазначені фундаментальні питання дають нам можливість судити про основні функції політичного дискурсу, до яких відносять [3]:

- інструментальну функцію;
- інформативну функцію.

Під інструментальною функцією політичного дискурсу розуміють «його використання в якості інструменту політичних відносин» [36]. Як ми вже відзначали раніше, для політичної комунікації притаманна наявність різновекторних напрямків, серед яких, зокрема, протистояння з одного боку, і кооперація з іншого.

Виконувати свою інструментальну функцію політичний дискурс може тільки завдяки іншій не менш важливій функції, а саме інформативній функції, оскільки більшість членів зазначеної групи не стикаються безпосередньо зі світом дипломатії, делегуючи ці повноваження своїм представникам. Таким чином, уявлення про політичний світ у пересічних членів соціуму формуються на основі представленої для них інформації, вербальних і невербальних «картинок», а не на основі досвіду їх особистої участі у відносинах між країнами.

Науковець Д. Грейбер виділяє такі напрямки інформативної функції політичної комунікації:

- 1) поширення інформації;
- 2) визначення порядку денного;
- 3) проекція в майбутнє і минуле [4].

Всі три напрямки інформативної функції близькі за своїм змістом і утворюють інформаційне поле політичного дискурсу. Поширення інформації про стан справ у політичному співтоваристві служить цілям інформування громадян і створення політичної реальності в їх свідомості.

Визначення порядку денного, тобто виділення головних подій серед багатьох і їх висування в центр суспільної уваги з одночасним зсувом менш значущих або невідповідних політичній кон'юктурі подій на периферію, полягає в контролі за поширенням інформації. І, нарешті, у своїй праці І.С. Квітко визначає, що «проекція в майбутнє і минуле складається із прогнозування майбутнього і оцінного міркування про минуле, яке представляє собою ретельно продуману презентацію позитивного і негативного досвіду самого адресанта або його опонентів для вирішення своїх політичних цілей» [13].

Мова дипломатії, як і будь-який інший професійний різновид мовлення, прагне до точності позначення, термінологізації свого інформаційного поля, таким чином, він підміняє реальність політичною фантазією, яку філологиня Т. В. Акулініна розуміє як «правдоподібну картину світу, отриману в результаті того, що опосередковано відбитий досвід інтерпретується в якості дійсного стану речей, при цьому суб'єкт інтерпретації безумовно вірить у справжність цієї реальності і не допускає думку про можливість її верифікації» [30]. Адресати-спостерігачі, перебуваючи під впливом штучно створеної політичної картини світу, мають тенденцію до опори на свою підсвідомість, ірраціональність, що обумовлює фідеїстичність політичного дискурсу.

Природа світу дипломатії, що є однією з найбільш рухливих і мінливих сфер життя, виявляється ще однією перешкодою для верифікації політичної дійсності, схильної до безперервних трансформацій. Зазначене положення справ зумовлює динамічність політичного дискурсу.

Для мови дипломатії характерним є високий рівень насиченості лексики політичною та міжнародною правничою термінологією, а також стандартизованими мовленнєвими зворотами.

Фахова лексика постає щільною основою навколо якої формується весь політичний документ у лексичному вимірі з точки зору співвідносності зі стилем. До неї у випадку політичної мови можна віднести назви політичних

установ, органів, процедур, посадових осіб, політичних документів та їх частин тощо.

Частка кожного лексичного шару в структурі політичної мови не є однаковою. Якщо загальноживана лексика складає більшість елементів, то спеціальна лексика забезпечує формування «політичного тла» документу.

Загальнолітературні лексичні одиниці, що входять до складу мови політичної комунікації, відрізняються не лише за сферою функціонування, але й за тим, що за допомогою відповідних прикметників (*international, diplomatic, state*) до їх значення додається «закріпленість» за політичними документами. Саме завдяки названим прикметникам (так званим домінантам) термінологічного значення набувають такі словосполучення, що є питомими для політичного дискурсу: *international courtesy, international guarantees; diplomatic language, diplomatic relations; state border, state immunity*.

На використання спеціальної лексики справляють суттєвий вплив також інші лексичні шари, наділені особливим стилістичним забарвленням. Так, наприклад, у політичному листуванні послуговуються високою книжною лексикою, яка надає політичним документам урочистого звучання, визначаючи, відповідно, їх значущість та важливість: *distinguished guest, courtesy visit, great powers, high contracting parties*, і т. ін. Етикетна та компліментарна лексика також входять до вказаної групи.

Крім того, актуальними для політичної мови є прикметники, які характеризують відношення до адресата повідомлення як до людини, що користується глибокою та щирою повагою з боку адресанта: *venerable, highly respected, honorable* и т. ін.; якісні прикметники в функційності епітетів, наприклад: *an unfortunate incident, good relationship, deep respect, sincere gratitude*, або прислівники, що мають подібне значення: *annoying to know, sincerely grateful, deeply amazed* та ін.

Правила політичної ввічливості вимагають використання окремих лексичних одиниць, що сприймаються як історизми: *His Majesty – Його*

Велтність, the Queen - Королева, Princess - Принцеса та ін. [2]. Більшість із цих протокольних форм має міжнародний характер застосування.

Стандартизовані мовленнєві звороти в мові політичних документів виникають як результат типовості неодноразово повторюваних ситуацій. Вживання цих зворотів потребує мінімальної зосередженості при сприйнятті та прискорює процес формування документа, дозволяючи не витратити зусилля для пошуку відповідних форм висловлювання.

Стандартизація в багатьох випадках потребує відмови від зовнішніх переваг висловлювання для зрозумілості та зручності його оформлення. Відтак, синоніми в текстах політичного спрямування є «зайвими» засобами, а часто їх уживання постає геть небажаним. Звісно, тут ідеться лише про ті структурні елементи політичних документів, що вимагають однотипного оформлення.

Інформаційна частина лексики мови дипломатії характеризується вживанням стилістично високих, синтаксично повних структур, які демонструють дотримання протоколу й норм увічливості. Особливо плідним є використання в політичному листуванні таких конструкцій:

I have the honor + інфінітив: *I have the honor to inform, direct, request, return* та ін.; *Я маю честь* + інфінітив: *Я маю честь інформувати, направляти, запитувати, повертати* та ін.

Let me kindly + інфінітив: *Let me kindly inform, direct, congratulate.*
Дозвольте мені ласкаво + інфінітив: *Дозвольте мені ласкаво повідомити, привітати.*

На морфологічному рівні також дається взнаки поєднання компонентів ділового стилю й епістолярного реєстру. Загалом в текстах політичних документів відображаються такі загальні риси ділового мовлення, як частотне використання віддієслівних іменників та інфінітивних конструкцій, нанизування форм родового відмінку або їх аналітичних відповідників.

У політичному мовленні комунікативна ситуація розглядається, як правило, з точки зору суб'єкта. В такому випадку використовуються фрази, за

допомогою яких передається активність, співвідносна із певною дією. Розглянемо приклади:

On 7 March, the SMM completed its temporary evacuation of international mission members from the Mission's area of operations, pursuant to the instruction of the OSCE Secretary General and Chairmanship of 24 February. All international staff bar two – who chose to remain in the country – have now been evacuated via Moldova and Romania.

7 березня СММ завершила тимчасову евакуацію членів міжнародної місії з району операцій місії відповідно до інструкції Генерального секретаря ОБСЄ та голови від 24 лютого. Всі міжнародні співробітники, за винятком двох, які вирішили залишитися в країні, в даний час евакуйовані через Молдову та Румунію.

Особливістю вживання дієслів у текстах політичного дискурсу є те, що переважна їх кількість належить до дієслівної групи, що забезпечує значення, пов'язані з процесом передачі інформації (*to send, to forward, to receive* та ін.) або комунікації в цілому (*to invite, to thank, to inform, to promote* та ін.) [5].

Дотримуючись вимоги лаконічного, максимально стислого викладу, в мові дипломатії широко послуговуються системою скорочень. Однак, на відміну від ділових документів, політичні тексти не дозволяють використання жодних, на перший погляд, закономірних скорочень, на кшталт «*etc*» [7].

Філолог Берг Е.Б. аналізуючи тексти політичного діловодства з точки зору їхньої формальної організації, відзначає подібність їх структури до структури епістолярної лексики: преамбула, центральна смислова та заключна частини. Далі відбувається членування кожної структурної частини документа на мікротеми. Склад елементів документа може зумовлюватися як політичною традицією, так і традицією даної канцелярії [4].

Багатогранність мовних формул, широка палітра різноманітних нюансів мовної етики дає можливість змінювати тон політичного мовлення

від найвишуканішої люб'язності до стриманого ввічливого невдоволення з чітко визначеною метою, залежно від ситуації та типу документа.

Кожному різновиду текстів політичного дискурсу притаманні власні структурні особливості та лексичне наповнення, яке визначається комплексом екстралінгвістичних умов формування та комунікативним його завданням. Найбільш широко у практиці листування між державами та їх відомствами застосовуються вербальні ноти. Вони, по суті, є формою оперативної письмової реакції стосовно певного факту, ситуації чи події міжнародного життя, які відомі адресанту, і застосовуються для вирішення невідкладних потреб. Це визначає загальну стильову установку цієї групи лексики: не лише як виклад інформації, але й коментарі до неї [9].

Функційно структурні особливості лексики політичного дискурсу певною мірою визначаються саме мовними характеристиками. Аналіз лексики мови дипломатії дозволяє стверджувати, що вплив жанрових особливостей на тексти політичних документів не має однорідного характеру.

Для мови дипломатії характерні такі риси: логічність, офіційність, беземоційність, точність та стереотипність; мовною базою політичного дискурсу є загальноживана лексика нейтрального мовного шару, яка поєднується зі спеціальною та термінологічною лексикою.

Політичні документи утворюють особливу групу текстів, яка має ознаки як ділового стилю, так і епістолярного реєстру. Поєднання мовних одиниць цих рівнів передає максимум інформації у стислій формі, не обмежуючи можливість висловлювати особисту думку та використовувати мовні засоби активізації:

Concurrently, the SMM has also been facilitating relocation within Ukraine of national mission members on their request, assisting them with transport and shelter wherever possible, including SMM vehicles and SMM premises.

Одночасно СММ також сприяла переміщенню в межах України членів національної місії на їх прохання, допомагаючи їм з транспортом і житлом, де це можливо, включаючи транспортні засоби СММ і приміщення СММ.

Особливості лексики політичного дискурсу виявляють себе у поширених та непоширених мовних формулах, сформованих на основі безпосередньої політичної термінології та етикетних формул. Терміни та термінологічні звороти як основна одиниця лексики політичного спрямування, отримавши офіційне закріплення у багатьох документах, а також у спеціальних словниках та глосаріях, у незмінному вигляді переходять із тексту в текст:

The Chief Monitor and senior management relocated from Kyiv to a temporary base in western Ukraine on 26 February.

Головний спостерігач і вище керівництво переїхали з Києва на тимчасову базу в Західній Україні 26 лютого.

Отже, провідні особливості мови дипломатії полягають у нейтральності тону викладу, в наявності високого ступеня насиченості політичною термінологією та термінологією міжнародного права, а також стандартизованими мовленнєвими зворотами. До складу лексики, що репрезентує мову дипломатії, входить компліментарна лексика (протокольні офіційні формули політичної ввічливості), що створює особливу тональність зразків політичної документації.

Багатовимірність дискурсу в сфері політичної комунікації проявляється в можливості відмінності його жанрового простору за деякими параметрами: ступінь прототипізації, подієва локалізація, соціокультурна специфіка, суб'єктно-адресні відносини і рівень інституційності [30]. Доцент М.В. Умерова у своїх працях зазначає, що широке розуміння політичного дискурсу, яке включає особистісно-орієнтовану і статусно-орієнтовану комунікацію, дозволяє розділяти жанри політичного дискурсу за віссю інституційності, при розташуванні їх послідовно від максимально інституційних до максимально неформальних. Стратифікація за суб'єктами

політичної комунікації вимагає «розмежування неінституційних та інституційних різновидів спілкування» [23].

1.2. Політична промова як жанр політичного дискурсу

Кожна політична думка, будь-яка політична інтенція неминуче реалізується крізь текст, тобто знаходить власне відображення в дискурсі. Відповідно, кожен політичний текст завжди є реакцією на певну сукупність дискурсивних явищ.

Якщо поняття політичної комунікації охоплює всю сукупність способів і типів дії (взаємодії) в політичній сфері, то поняття дискурсивної дії в зазначеній сфері пов'язане виключно із текстовою діяльністю суб'єктів політики. Провідною метою такої дії є формування (стабілізація або зміна) способу думки та дій інших соціальних суб'єктів. Дискурсивна дія є приватною, тобто не призначеною для виголошення, або ж публічною, розрахованою на можливість, або навіть на обов'язковість публічного виголошення.

Приватні політичні дискурси (сукупності переконливих текстів), як правило, документально не фіксуються, або не виголошуються. Єдиним різновидом політичного дискурсу, доступним як об'єкт дослідження, є публічний політичний дискурс, тобто сукупність переконливих текстів, що циркулюють у публічній сфері.

До системи політичної комунікації також входять підсистеми політичних інститутів, аудиторій, політичної мови та правил (традицій) публічної політики. Функції наведених підсистем реалізуються за перевагою в дискурсі. Відповідно, вивчення публічного політичного дискурсу інспірує можливість розуміння системних властивостей політичної комунікації певного суспільства.

До числа основних функцій публічного політичного дискурсу належить формування суспільної думки та політичної волі громадян, досягнення суспільного компромісу, розвиток ідеосфери та політичної культури соціуму.

Публічна політична промова – це офіційний виступ оратора (переважно – монолог) перед безпосередньо присутньою в залі достатньо великою та організованою аудиторією. Політична промова – це усний монологічний виступ однієї людини перед групою людей, що характеризується наявністю задуму, структурно-композиційною та змістовою завершеністю, цілеспрямованістю та настановкою на здійснення впливу.

Публічний політичний виступ може включати різноманітні виступи на з'їздах, мітингах, конференціях та прес-конференціях, дипломатичні заяви, парламентські промови, президентські послання до народу чи уряду тощо. На відміну від академічної промови, промова політична, виголошується публічно, спрямована на непідготовлену аудиторію, на масового реципієнта. Окрім того, вирізняються розходження у глобальній меті дискурсу політичної промови: якщо, наприклад, для академічного дискурсу основною метою постає передача наукового знання, то в політичній комунікації провідною метою визнається здійснення маніпулятивного впливу на реципієнта як потенційного виборця.

Виокремлюють такі особливості політичної публічної промови:

1. Особливістю політичної публічної промови є те, що за її написання та оформлення відповідальність несе спеціально навчена людина – спічрайтер. При цьому в момент виголошення публічної промови відповідальність перекладається на політика, оскільки висловлювання в політиці дорівнюють до політичних дій.

2. При розгляді політичної промови особливу значущість набуває також ознака доступності. Наявність цієї ознаки пояснюється тим, що продукт політичної комунікації спрямований на масового адресата і, відповідно, має бути зрозумілим усім членам лінгвокультурної спільноти. Незрідка окремі фрагменти публічних виступів містять інформацію та

приховані елементи, зрозумілі лише вузькому колу спеціалістів, що дозволяє говорити про езотеричність політичної публічної промови.

Окрім того, політична промова характеризується такими ознаками:

- наявність заздалегідь підготовленого тексту виступу;
- промова є монологічною за своєю формою, проте передбачає діалог зі слухачем та спрямована на нього;
- політична промова відповідає правилам і нормам побудови, однак її автор привносить творчу складову, використовуючи різні мовні засоби виразності для надання промові унікальності та розширення можливостей впливу на аудиторію.

При плануванні виголошення політичної промови слід враховувати широкий політико-соціальний та культурний контекст, який детермінує не лише концептуальний зміст, а й способи вербалізації смислів у мові. Політичний дискурс неминуче відбиває всі результати історико-культурної еволюції суспільства на цей момент. Йдеться про актуальність явищ і подій, їх причинно-наслідкові зв'язки як на глобальному рівні, так і на рівні регіональних та національних спільнот. Крім того, філологиня Т.В. Акулініна вважає, що контекст включає цінності, які існують у суспільстві в конкретний період його розвитку та визначають позитивну чи негативну значимість об'єктів навколишнього світу для людини, соціальної групи, суспільства загалом, залучених до сфери людської життєдіяльності, інтересів та потреб, соціальних відносин [30] .

Найважливішим компонентом дискурсивного простору є ситуація спілкування, що визначає безпосередні умови та спрямованість комунікації з урахуванням показників цільової аудиторії. Стосовно політичних промов хронотоп включає час (дата, тривалість, періодичність, тимчасова структура) та місце виступу політика (мітинг, телестудія, парламент, робочий кабінет, зал засідань).

Хронотоп також визначає формат публічного політичного виступу. Це можуть бути його полілогічні та монологічні форми, наприклад інтерв'ю,

пряма лінія з президентом, дебати, передвиборне звернення, щорічне звернення, виступ у парламенті, на форумі, в ООН та ін. вимагає подальшого дослідження у міру модифікації самих форматів та зміни умов їх реалізації. Цей параметр неминуче визначає характер і кількість учасників ситуації спілкування, якими може бути: суб'єкт публічного виступу, цільова аудиторія та інші одержувачі повідомлення. У деяких форматах присутні посередники між виступаючими та аудиторією (журналісти, теле - та радіоведучі).

При плануванні прагматичного ефекту враховується фактор адресата, що зумовлює орієнтацію виступу на певні цінності, мотиви, інтереси, потреби, поведінку та стереотипи аудиторії незалежно від ступеня опосередкованості комунікації. Іншими словами, адресат може безпосередньо бути присутнім під час публічного виступу, так і опосередковано отримувати інформацію через різні медіаканали (телебачення, радіо, газети, інтернет-джерела тощо).

Істотну роль успішної реалізації задуму відображає особистість самого оратора. З одного боку, цей фактор є значущим для процесу конструювання тексту виступу політиком або спічрайтером. З іншого боку, досягнення прагматичного ефекту обумовлено іміджем та статусом адресанта. Щоб досягти прагматичного ефекту потрібно звернути увагу на імідж та статус адресанта.

Когнітивні стратегії промовця нерозривно пов'язані з самосвідомістю та сприйняттям свого іміджу та статусу, соціальним та політичним досвідом. Спічрайтер, у свою чергу, повною мірою повинен розуміти та адаптувати текст відповідно до особи політика.

Реакція адресата обов'язково залежить від сприйняття ним промовця як особистості. Очевидно, що аналогічні ідеї, що пропонуються різними політиками, можуть викликати неоднаковий когнітивний відгук у свідомості адресата. У рівній мірі це стосується і персуазивності, і спонукальності промови. Таким чином, вплив особистості оратора має двонаправлений характер – на зміст та результат публічного виступу. Особа того, хто

говорить, неминуче формує його мовну особистість, яка включає мовну компетентність, володіння певними стратегіями, тактиками та прийомами публічного виступу.

Також згадаємо про поняття ідіостилю, цей термін означає сукупність мовних та стилістико-текстових особливостей, властивих мовленню письменника, науковця, публіциста, а також окремих носіїв цієї мови. Ідіостиль простежується як у письмовій, так і в усній формах подачі тексту. Кожен оратор має певні фонетичні особливості (тембр, темп, інтонація і вимова) і з часом набуває специфічних рис організації тексту та його презентації. Ідіостиль є частиною мовного портрету та іміджу політика та має відповідний прагматичний потенціал.

Успіх політичної промови як публічного виступу у межах форматів, які передбачають спонтанне висловлювання, безпосередньо залежить від мовного досвіду оратора, ступеня сформованості відповідних мовних навичок. Слід враховувати, що ментальний стан того, хто говорить у момент промови, також впливає на ефективність комунікації. Цей аспект потребує уваги у процесі підготовки до виголошення політичної промови.

Конкретний текст публічного виступу в певних умовах з урахуванням вищезгаданих обставин і факторів неминуче має специфічну семантичну і синтаксичну структуру, а також відповідні фонетичні характеристики, що дозволяє досягти запланованого спонукального мовного ефекту.

Технологія створення ефективного виступу потребує уважного відбору мовних засобів на всіх рівнях. На лексичному рівні оформлення висловлювання дослідники пропонують враховувати різні аспекти семантики слів, які вербалізують закладені в тексті виступи актуальні для адресата ціннісні смисли. Вживання тих чи інших лексичних одиниць визначає формування бажаних когнітивних образів у свідомості аудиторії. Йдеться як про пряме значення слова, так і про емоційно-оцінний компонент.

Емоційна промовистість мови досить часто формується за допомогою епітетів різного роду. У політичній публічній промові може спостерігатися

перенасиченість висловлювання описовими епітетами до кожного члена речення. Це є логічним, якщо намір того, хто говорить, полягає у фокусуванні уваги адресата на певних сенсах.

Ще одним популярним стилістичним прийомом у мовному арсеналі політиків є фразеологічні одиниці: приказки, прислів'я, стійкі та ідіоматичні вирази. Вони коротко, але ємно актуалізують думку того, хто говорить.

На лексичному рівні політичні виступи в основному характеризуються орієнтацією на політкоректність, під якою розуміється «культурно-поведінкова та мовна тенденція, націлена на заміну усталених термінів, що можуть зачепити почуття і гідність того чи іншого індивідуума, емоційно нейтральними та позитивними евфемізмами. Евфемізм становить «нейтральне слово або вираз, яким замінюється інше – нетактовне, грубе, непристойне, і тому з етичних позицій неприйнятне». Однак евфемізація взагалі характерна для політичної публічної мови через її схильність до дипломатичності і дотримання норм поведінки в суспільстві. Відповідно, часто політики замінюють деякі слова на більш милозвучні. У цьому заміщенні більш піднесені за стилем слова іноді підлягають заміні словами, які стосуються нейтрального реєстру, що у свою чергу демонструє інтенцію мовця до гнучкості, неконфліктності спілкування під час публічного політичного виступу.

Мовна практика політкоректності виключає використання тих слів та висловлювань щодо віку, соціального статусу, стану здоров'я, расової та статевої приналежності, зовнішнього вигляду людей, які можуть вважатися образливими та дискримінаційними. Ця настанова враховується спічрайтерами та політиками при конструюванні тексту політичної промови.

Проте, спостерігається мовна дисфемізація у промовах тих політиків, хто навмисно створює негативний емоційний контекст викладу думки. Так, президент Д. Трамп у своїй інавгураційній промові, говорячи про причини катастрофічної економічної ситуації в країні, використовує такі номінації, як «дозвільна дія», «злодійство», «знищення».

Спонукальний ефект презентації політичної промови може досягати рівня маніпуляції свідомістю аудиторії. Маніпулятивні мовні технології достатньо розроблені практиками політичної комунікації.

Цікавим видається факт включення авторами текстів політичних промов до арсеналу аргументації значної кількості термінів та статистичних даних, що використовуються для підтвердження тієї чи іншої тези. Однак правильно оцінити більшість представлених відомостей можуть лише вузькі фахівці у відповідних галузях. Таким чином, замість верифікації положення, що висувається, відбувається маніпуляція сприйняттям цієї інформації.

На рівні синтаксичного оформлення виділяємо такі особливості політичного публічного мовлення:

- мінімальна ускладненість граматичних і синтаксичних конструкцій, що сприяє полегшенню сприйняття мовлення;
- наявність номінативних речень та відокремлених номінативних конструкцій та уточнень;
- лексико-синтаксичні повторення; паралельні конструкції; інверсії; риторичні питання.

На сьогоднішній день існує певний прагматичний потенціал у композиційно-логічному оформленні тексту політичної промови. З одного боку, дотримання логічної структури викладу думки, наявність слів-зв'язок, логічне повторення, уточнення та резюмування спрямовані на оптимізацію процесу сприйняття та розуміння тексту виголошуваного виступу. З іншого боку, ці інструменти наділені маніпулятивним потенціалом.

При комплексному підході до вивчення політичної промови неможливо применшити значення її фонетичних показників. Від якості дикції та артикуляційних навичок оратора залежить передусім ясність промови, розуміння її адресатом, тобто реалізація впливової функції публічної промови.

Звучність голосу як спосіб донесення повідомлення до аудиторії також надає політичній промові додаткову виразність. Якість голосу і тембр несуть

інформацію про фізичні та соціопсихічні особливості мовця, про його настрої і т. ін., а також здатні передавати найтонші відтінки емоцій.

Темп політичної промови складається з двох складових: швидкості промови та паузації. У цьому швидкість мовлення пов'язують як із індивідуальними особливостями оратора, так і зі змістом публічного виступу.

Досвідчений оратор контролює швидкість виголошення промови. Так, наприклад, швидкість викладу повинна уповільнюватися на найбільш значущих у сенсовому відношенні ділянках тексту. Що ж до паузації, то вона виконує у політичній промові низку найважливіших функцій: членування тексту, що виголошується, його ритмічне структурування, виділення головного змісту, підтримання контакту з аудиторією. Крім того, найважливішим інструментом є інтонація, яка здатна виражати закінченість або незакінченість думки, надавати висловлюванню оповідальний, запитальний або окличний характер, виражати емоції, надавати експресивність і справляти вплив на слухача [10]. Безперечно, оволодіння фонетичним аспектом ораторського мистецтва потребує навчання та тренування.

Отже, контекст є невід'ємною частиною індивідуальної та масової свідомості, іншими словами, автор тексту живе в умовах даного контексту, зважаючи на специфічні, важливі для конкретного виступу тенденції, події, факти та обставини. Відбувається безперервне накопичення знань, що вбудовуються у структуру контексту. У ситуації спілкування мовець, що виголошує політичну промову, може модифікувати початковий мовленнєвий задум і реагувати на дії інших учасників, виходячи з умов комунікації.

На хід і результат публічного виступу політика впливає також психоемоційний, фізичний та ментальний стан мовця. У результаті текст політичної промови набуває свого кінцевого змісту та оформлення.

1.3. Лінгвопрагматичні особливості побудови текстів англомовних політичних промов

Лінгвістична прагматика — важлива складова частина сучасної науки про мову. Вона ґрунтується на антропологічній гносеології, яка розглядає людину як джерело мовленнєвої активності, динамізму мови в цілому. Лінгвістична прагматика охоплює мовленнєву діяльність людини як діалектичну єдність мовної системи і комунікативної діяльності особистості, що використовує ідіоетнічну мову в конкретному вимірі «тут і тепер» міжособистісного, групового, масового та інших типів спілкування. Саме це дозволяє твердити, що предметом лінгвістичної прагматики слід уважати комунікативну (мовну і мовленнєву) особистість, яка є джерелом вияву суб'єктивного в комунікативній діяльності [15].

Лінгвістичні ж дослідження політичного дискурсу спрямовані на вивчення мови дипломатії як соціолінгвістичного феномену, а також на виявлення його специфічних особливостей та конститутивних ознак. Насамперед дослідниками розглядаються найбільш типові риси суспільної форми політичного дискурсу. Ця форма мови дипломатії становить найбільший інтерес, оскільки саме собою політичне спілкування носить закритий характер і становить процес переговорів і розмов, учасниками яких є рівні партнери. В цьому випадку і агентом, і клієнтом є обмежене коло осіб, що включає професійних дипломатів і співробітників політичного корпусу, основна мета яких — досягти згоди в переговорному процесі при вирішенні певних міжнародних проблем.

Політичний дискурс розглядається як один із різновидів інституційного дискурсу, а саме як стійка система статусно-рольових відносин, що існують у комунікативному просторі політичного інституту [15]. У більшості випадків відбувається накладання характеристик різних видів дискурсу щодо одного

тексту. Так, прозорі межі дозволяють розширювати простір одного дискурсу та зумовлюють проникнення до нього інших типів дискурсу.

На думку філологині О.О. Панкратової для політичного дискурсу характерними є риси як інтрадискурсу, так і інтердискурсу. Під інтрадискурсом розуміють внутрішньодискурсивні параметри та механізми побудови дискурсу («те, що я говорю зараз, як це співвідноситься з тим, що я сказав раніше, і з тим, що скажу пізніше» [26]). Інтердискурс сприймається як «дискурсивний та ідеологічний простір, у якому розгортаються дискурсні формації зі своїми відносинами панування, підпорядкування і протиріччя» [21].

Отже, інтердискурсивні риси політичної мови передбачають можливість проникнення до неї елементів інших дискурсів, що зумовлює міждисциплінарний характер її дослідження залежно від поставленої мети дослідження чи обраного аспекту вивчення. Так, політичний дискурс у тих чи інших комунікативних ситуаціях стикається насамперед із політичним дискурсом та дискурсом мас-медіа, а також з військовим, юридичним, економічним і навіть побутовим дискурсами.

Наразі політичний дискурс вивчається фахівцями різних галузей, а саме: юристами, економістами, політологами, дипломатами, перекладачами, які у своїх працях розглядають питання, пов'язані переважно з міжнародним правом, із соціологією міжнародних відносин, з міжнародними економічними відносинами, з тактикою та стратегією ведення перемовин тощо.

До публічних форм політичного спілкування відносяться виступи послів у країні їх перебування, прес-конференції та брифінги вищих державних чиновників чи послів, заяви представників Міністерства закордонних справ, а також виступи дипломатів на засіданнях міжнародних організацій тощо, які поширюються за допомогою мас-медіа .

Розвиток публічної дипломатії обумовлений відразу двома причинами: по-перше, інститут дипломатії сам прагне відкритості та широкого

висвітлення зовнішньополітичних питань; по-друге, у сучасній політичній обстановці маси виявляють інтерес до характеру взаємин між державами. Подібна тенденція призвела до поширення політичних текстів у різноманітних засобах масової інформації.

Публічна форма політичного дискурсу багато в чому подібна за характеристиками з політичною комунікацією. По-перше, ці типи дискурсу збігаються за основною метою – боротьбі за владу. Вона яскраво виражена та зрозуміла всім у політичному дискурсі, але завуальована та представлена як інформування аудиторії з різних питань у політичному дискурсі.

Крім того, у них частково збігаються учасники комунікації. В обох випадках агентами можуть виступати очільники держав або інші політичні діячі, які мають право брати участь як у внутрішніх, так і зовнішніх політичних процесах.

Крім того, обидва типи дискурсу є театральними та припускають володіння ораторською майстерністю. Однак якщо в політичному дискурсі необхідно всіляко використовувати своє політичне красномовство для переконання мас, то в політичному важливим є вміння бути політично коректним та стриманим, але при цьому доносити інформацію та добиватися поставленої мети.

Попри позірну подібність політичного і політичного дискурсів, існує низка чинників, які не дозволяють вповні ототожнювати політичну і політичну комунікацію.

По-перше, публічний політичний дискурс має специфічних учасників спілкування. Представниками його є вузьке коло осіб, що складається зі спеціально підготовлених співробітників, членів політичного корпусу, а також вищих урядовців, які мають владу та найбільш повну інформацію для здійснення і політичних, і політичних дій одночасно. Інакше кажучи, у політичному дискурсі у ролі адресанта виступають або представники інституту дипломатії (професійні дипломати – посадові особи зовнішньополітичного відомства), або представники політичних кіл держави

(глави держав та урядів, спеціальних органів), залучені до процесу реалізації зовнішньої політики держави, захисту її прав та інтересів за кордоном.

Адресатом політичного дискурсу є представник інституту дипломатії чи іншого інституту чи представник суспільства загалом стосовно представників інституту дипломатії. У політичному ж дискурсі комунікація відбувається між трьома учасниками: адресантом (мовцем – політичним діячем, який претендує на владу), прямим адресатом (іншим мовцем – найчастіше політичним антагоністом-суперником) та адресатом-спостерігачем (народ) [15].

Другою відмінністю політичного дискурсу є наявність у ньому своєрідних мовних зворотів або особливих дискурсивних формул, прийнятих у політичному спілкуванні. Особлива увага приділяється, насамперед, тим формулам, що використовуються для звертання, заключного комплімента, правильного титулування адресата [17]. Ці формули змінюються в залежності від адресата послання, його змісту, жанру, але в кожному окремому випадку правилами регламентований весь вид документа або форми, які є обов'язковими до вживання в розмові того чи іншого типу.

Так, будь-яка зустріч на міжнародному рівні організується в суворій відповідності до вимог міжнародного права та дотримання політичного церемоніалу. Будь-який політичний захід розпочинається з обміну люб'язностями, з вітальних доброзичливих слів на адресу присутніх сторін:

«Dear Mr. President! Dear friends! Good afternoon!»;

«Dear Mr. General Secretary! Dear colleagues, friends! Good afternoon!»

Такі звернення нерідко супроводжуються компліментом, який обов'язково має відповідати політичному, службовому статусу чи рангу відповідної особи. При використанні цих етикетних формул при вітанні дотримуються суворих вимог політичної ввічливості щодо осіб, які представляють іноземні держави, аби успішно створити комфортну атмосферу для подальшої продуктивної роботи.

На початку будь-якої політичної зустрічі необхідним етапом є висловлення радості і задоволення стосовно зустрічі, що відбулася, вираження доброго і дружнього ставлення до співрозмовника. На цьому етапі необхідно вкрай обережно підбирати слова, що дозволяють передати ці емоції стримано, без їхнього прояву в бурхливій формі:

I am very grateful to the President for the very detailed discussion and for the very frank conversation that took place today;

Я дуже вдячний Президенту за докладне обговорення і за відверту розмову, яка відбулася сьогодні;

I am very glad to see you and have the opportunity on the sidelines of the meeting, within the framework of the Forum, to talk about our bilateral issues. First of all, I want to thank you for your personal participation in the summit.

Я дуже радий бачити Вас і мати можливість в кулуарах зустрічі, в рамках форуму, поговорити про наші двосторонні питання. Перш за все, я хочу подякувати вам за вашу особисту участь у саміті.

Другою частиною міжнародної зустрічі є оголошення основного порядку денного або мети зустрічі. У цьому разі найбільш частотним є використання дієслів, які входять до лексико-семантичних груп говоріння і розумової діяльності, оскільки саме ці дієслова відображають найважливішу функцію політичних зустрічей – необхідність вирішувати серйозні політичні питання шляхом мирних переговорів:

«We certainly have common interests here, but there is also an opportunity to talk about our bilateral relations today»;

"У нас, безумовно, тут є спільні інтереси, але сьогодні також є можливість поговорити про наші двосторонні відносини»;

«Unfortunately, the situation in the region is not improving. I am very glad to have the opportunity to meet with you and talk about how it is developing, to outline some steps towards normalization»;

"На жаль, ситуація в регіоні не поліпшується. Я дуже радий можливості зустрітися з вами і поговорити про те, як все розвивається, також подумати про деякі кроки щодо нормалізації»;

«I am very pleased to have the opportunity to see you and exchange views on what is holding back our cooperation and what needs to be done to make it develop more rapidly».

"Я дуже радий можливості побачити вас і обмінятися думками про те, що стримує нашу співпрацю і що необхідно зробити, щоб вона розвивалася більш швидкими темпами».

У заключній частині зустрічі після багатогодинних обговорень провідного порядку денного відбувається обмін словами подяки сторін один одному. У цьому разі найбільш частотним постає уживання етикетних формул, які дозволяють висловити слова подяки найрізноманітнішими способами:

«Once again I would like to thank you for the opportunity to organize our meeting – I know that you have a very busy schedule»;

"Я ще раз я хотів би подякувати Вам за можливість організувати нашу зустріч – я знаю, що у вас дуже напружений графік»;

«Thank you very much, dear Mr. President, for the opportunity to meet with you, despite the fact that my visit is of a private nature»;

"Велике вам спасибі, Шановний пане Президенте, за можливість зустрітися з вами, незважаючи на те, що мій візит носить приватний характер»;

«This once again showed the sincere feelings of friendship between our peoples. I sincerely thank you from the bottom of my heart».

"Це ще раз продемонструвало щирі почуття дружби між нашими народами. Я щиро вдячний вам"»

Розглянемо мову політичного дискурсу як специфічний різновид юридичного мовлення. В.В.Калюжна вважає, що лексика політичного дискурсу представлена трьома групами:

- лексична основа будь-якого документа – загальноживана лексика;
- спеціальна лексика, характерна для стилю офіційно-ділового викладу в цілому і політичного дискурсу зокрема;
- наукова і технічна термінологія [11].

Поділяючи думку В.В. Калужної, вважаємо, що до спеціальної лексики відносяться назви організацій, органів, процедур, посадових осіб, титулів, посад, назв документів і їхніх частин, а також виділяємо такі тематичні групи термінологічних одиниць, як повні і точні назви документів та лексика, пов'язана зі сторонами, що домовляються. Наприклад: *convention, constitutional procedures, ratification, parties, chancellery*.

Розглянемо науково-технічної термінологія у політичному дискурсу, яка має інші функції, ніж у своїх підсистемах. Ці терміни у політичному дискурсі не розкривають особливостей поняття, а лише називають їх. Основна функція цих термінів - номінація та конкретизація поняття чи проблеми, адже наукова проблема є найчастіше лише фоном для вирішення політичних чи соціальних питань. Це і зумовлює особливі функції науково-технічного пласту термінів у політичному дискурсі.

Ця група термінів у політичному дискурсі використовується не для наукових, а для інформативних цілей. Тематичні підгрупи цих термінів залежать від тематики документу чи організації (ООН, ЮНЕСКО чи Greenpeace (Грінпіс). Це зазвичай економічна, юридична, екологічна, технічна чи військова термінологія. Наприклад: *International Court of Justice, arbitration, to settle disputes, financial budgetary, to bear expenses*.

Науковець Т. В. Дейк переконаний, що у процесі взаємодії цих термінологічних систем відбувається становлення політичної термінологічної системи, яка абсорбує терміни цих підмов, тим самим змінюючи їх семантику і когнітивний потенціал [7]. Щодо загальноживаної лексики, то у політичному дискурсі загальноживані слова часто мають інше значення, ніж зафіксовано у словнику.

Наприклад: *to invite* – пропонувати, *mindful* – враховуючи, *to instruct* – доручати, *a party* – сторона.

Таким чином, загальноживана лексика у політичному дискурсі може функціонувати як спеціальна термінологія мови дипломатії.

Розглянемо ще один аспект який використовується в політичних промовах. Ксенізми – це неасимільовані латинські та французькі слова і вирази, що одержали термінологічне маркування в мові політичного дискурсу: *persona grata*, *the quorum*, *status quo*. Деякі з них у мові політичного дискурсу мають інші значення, ніж ті, з якими вони вживаються у літературній мові. Наприклад, *ad referendum*, дослівно «на розгляд, для доповіді», у мові дипломатії має значення «що потребує наступного підтвердження компетентним органом».

Ксенізми можуть входити в англійські термінологічні словосполучення, що дозволяє віднести їх до групи спеціальної лексики мови дипломатії: *ad hoc expert group* – спеціальні групи експертів, *ex-gratia payment* – добровільна виплата, *right in rem* – абсолютне право, та ін.

У багатьох політичних документах зустрічаються такі слова як *hereby*, *hereafter*, *therewith*, *henceforth*, *aforsaid* та ін. Це архаїчні слова і вирази, або конектори-архаїзми. Вони є традицією англомовного ділового спілкування і характеризуються певним ступенем термінологізації, бо стандартизують мову ділових документів і забезпечують комунікативну точність.

Окрім того, деякі з них є елементами спеціальної лексики, оскільки в мові дипломатії набувають іншого, ніж у словнику, значення. Наприклад: *whereas* у політичному дискурсі матиме значення «беручи до уваги».

Так звані дискурсні маркери теж можна виділити в окрему групу спеціальної лексики. Вони допомагають розкрити суть проблеми, що розглядається в документі, сигналізують про початок, кінець, логічні зв'язки тексту. Це різнопланові одиниці: сполучники, частки, прислівники, часто словосполучення: *to express thanks*, *to note with concern*, *with regard to*, *as concerns*, *as follows*.

Дискурсні маркери мають інформативну функцію у політичному дискурсі: вони характеризують політичний підстиль та жанри політичного дискурсу зокрема. Яскравим прикладом є дискурсні маркери мови резолюцій: *to resolve to authorize, to decide to establish, to recommend to consider*, або такі початкові слова: *acknowledging, agreeing, being alarmed, welcoming* та ін

Таким чином, політичний дискурс є важливим об'єктом міждисциплінарних досліджень, щонаділеним власними специфічними особливостями. Найважливішими його диференційними ознаками є наявність специфічних учасників та властивих лише для цього типу дискурсу мовних кліше та протокольних формул, що забезпечують успішне проведення зовнішньої політики держави, захист її прав та інтересів, установ та громадян як у межах країни, так і за кордоном.

Отже, будь-який текст політичного дискурсу створюється відповідно до вимог політичного протоколу та етикету, що визначають вибір мовних засобів, використовуваних учасниками переговорів. Досліджено що, найчастіше в англійському політичному дискурсі використовуються етикетні формули вітання, прощання та подяки, а також широко застосовуються дієслова групи говоріння та розумової діяльності.

Висновки до Розділу 1

Таким чином, досліджено поняття політичний дискурс у лінгвістиці. Термін політична мова є особливою мовною підсистемою, наділеною власними семантичними та стилістичними особливостями, що відрізняється динамічністю та рухливістю, які дозволяють відобразити у мові дипломатії будь-які зміни у політичній спільноті. Безперечно, вивчення мовних засобів сучасної дипломатії, а також всебічний аналіз політичного документа дозволяють розглянути основні аспекти процесу функціонування міжнародної взаємодії, оцінити успішність політичної комунікації, що набуває різноманітних форм.

Розглянуто публічну політичну промову як жанр політичного дискурсу – це офіційний виступ оратора (переважно – монолог) перед безпосередньо присутньою в залі достатньо великою та організованою аудиторією. Політична промова – це усний монологічний виступ однієї людини перед групою людей, що характеризується наявністю задуму, структурно-композиційною та змістовою завершеністю, цілеспрямованістю та настановкою на здійснення впливу.

Визначено мовні особливості політичних промов, а саме те, що за її написання та оформлення відповідальність несе спеціально навчена людина – спічрайтер. При цьому в момент виголошення публічної промови відповідальність перекладається на політика, оскільки висловлювання в політиці дорівнюють до політичних дій.

При розгляді політичної промови особливу значущість набуває також ознака доступності. Наявність цієї ознаки пояснюється тим, що продукт політичної комунікації спрямований на масового адресата і, відповідно, має бути зрозумілим усім членам лінгвокультурної спільноти. Незрідка окремі фрагменти публічних виступів містять інформацію та приховані елементи, зрозумілі лише вузькому колу спеціалістів, що дозволяє говорити про езотеричність політичної публічної промови.

Окрім того, політична промова характеризується такими ознаками:

- наявність заздалегідь підготовленого тексту виступу;
- промова є монологічною за своєю формою, проте передбачає діалог зі слухачем та спрямована на нього;
- політична промова відповідає правилам і нормам побудови, однак її автор привносить творчу складову, використовуючи різні мовні засоби виразності для надання промові унікальності та розширення можливостей впливу на аудиторію.

Отже, будь-який текст політичного дискурсу створюється строго відповідно до вимог політичного протоколу та етикету, що визначають вибір мовних засобів, використовуваних учасниками переговорів. Найчастіше в

англомовному політичному дискурсі використовуються етикетні формули вітання, прощання та подяки, а також широко застосовуються дієслова групи говоріння та розумової діяльності.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ

2.1. Лінгвістичний аналіз провідних стратегій перекладацької адаптації текстів англомовних політичних промов. Домінуючі перекладацькі стратегії при перекладі промов Бориса Джонсона

Для діяльності сучасного перекладача типовою ситуацією є та, що пов'язана із витворенням відповідних трансформацій. Відтак, актуальністю також характеризуються питання стосовно того, яким саме чином звертатися до трансформацій у перекладі, коли робота ведеться із текстами, співвідносними із різними функційними мовними стилями. Здійснюючи перекладацьку адаптацію текстів, співвідносних із різними функційними стилями, слід орієнтуватися на те, аби трансформаціям, використовуваним при цьому, була притаманна різноманітність, відтак, необхідно попередньо дослідити, які саме трансформації демонструватимуть найбільшу доречність та вживаність у роботі з певним стильовим зразком [18].

Загальновідомим фактом є те, що перекладач, перш за все, ставить собі за мету здійснення найбільш адекватного варіанту перекладу з усіх можливих. Відтак, орієнтуючись на визначену мету, у його роботі формується низка завдань, пов'язаних, зокрема, із умілим уживанням необхідних перекладацьких трансформацій із метою якнайточнішої передачі текстом усієї тієї інформації, що включена до вихідного примірника, а також – із дотриманням певних норм, визначених мовою перекладу. Ті перетворення, що дозволяють здійснення переходу між одиницями вихідної мови та одиницями похідної мови, становлять корпус перекладацьких трансформацій [14]. Для них, у свою чергу, характерним є трактування в якості особливого різновиду, пов'язаного із міжмовним перефразуванням, що становить суттєву відмінність із трансформаціями, що мають виключно внутрішньомовне застосування.

Коли виконується переклад, необхідно провести зіставлення між двома мовними системами за всіма їх рівнями. Найнижчий статус у цьому плані характерний для лінгвістичного перекладного рівня, проте, попри таку оцінку, при виконанні перекладу в ньому наявна значна потреба, аби повноцінно передати зміст оригінального тексту. Звісно, перекладач має зайнятися не лише передачею смислової сукупності, код якої міститься в реченні, але й інформації культурного, традиційного, смакового спрямування, для опанування якою необхідно не просто знати мову, але й володіти відомостями, що виходять за межі суто мовних уявлень людини про іншомовний дискурс. Тут йдеться про застосування вищого рівня перекладу, в ході якого потрібне використання позалінгвальної інформації або ж фонових знань [19].

У той же час, на думку В. С. Виноградова, «початковість у перекладі притаманна саме лінгвальному рівневі». Здійснення перекладу досить часто стикається із ситуаціями неможливості використання дослівного словникового відповідника, що змушує перекладача перетворювати внутрішню словесну чи словосполученнєву форму, або ж повністю його замінювати, тобто послуговуватися перекладацькою трансформацією.

Використання цього терміну характерне, переважно, для багатьох мовознавчих галузей та характеризується численними різноманітними визначеннями. Для дефініції уявлень про перекладацьку трансформацію необхідне первинне розуміння сенсу, що до нього закладений. У концепціях різних науковців, серед яких можна згадати, зокрема, про розробки, здійснені Л. С. Бархударовим, О. Д. Швейцером, Я. Й. Рецкером, В. Н. Комісаровим, Л. К. Латишевим та ін), присутні різноманітні підходи до інтерпретації вказаного поняття.

Ідучи за Я. Й. Рецкером, можна зауважити, що «трансформації становлять прийоми, пов'язані з логічним мисленням і призначені для розкриття контекстуальних значень іншомовних слів, віднаходження їх відповідників, стосовно яких відсутні збіги зі словниковими матеріалами»

[23]. Відтак, цілком можливе трактування перекладацьких трансформацій як міжмовних перетворень, в ході яких відбувається перебудова тексту, що є вихідним, вдаються до заміни його складових, аби досягнути ознак, пов'язаних із перекладацькою адекватністю та еквівалентністю [23].

Для трансформацій у перекладі загалом є характерним обумовленість міжмовним характером та цілеспрямованістю до витворення такого перекладного варіанту, який був би максимально адекватним. У наш час характерною є наявність великої кількості класифікативних підходів до перекладу, що належать різним авторам.

Зокрема, говорячи про перекладацьку концепцію, розроблену Р. К. Мін'яр-Белоручевим, «більшість із перекладацьких прийомів базується на трансформативних техніках» [18].

Фрагмент тексту, що є оригінальним, із фрагментом тексту, що є перекладним, можливо транскодувати до уявлення про те, як перший стає другим відповідно до певних правил [14].

Р. К. Мін'яр-Белоручев подав пропозицію вважати сутністю перекладу найповніше відтворення перекладачем первісної інформації. «Можливість досягнення цього дослідником вбачається лише в застосуванні певних змін структурного або семантичного гатунку. За умови, якщо ці зміни були спричинені лексичними та граматичними розбіжностями між мовами, можливе їх трактування як перекладацьких трансформацій» [18].

На думку Р. К. Мін'яр-Белоручева, «можливим є трактування трансформації як міжмовного перетворення, пов'язаного із виробленою текстуальною еквівалентністю між оригіналом та перекладом, а також збереженням функційності в тому, яким чином повідомлення впливає на реципієнта» [18]. Дослідником підкреслюється, що перекладу не властива повна еквівалентність стосовно оригінальної версії, що, у свою чергу, пов'язується із перекладацьким завданням зі створення тексту, якому була б характерна максимальна наближеність до оригінального в семантико-

структурному та потенційно-впливовому аспектах відносно адресанта перекладу.

Провідною є проблема частотності відсутності в оригінальних та перекладних мовних варіантах мовних паралелей, себто семантичних і структурних відповідників певних реченнєвих та словосполученнєвих конструкцій, абсолютно ідентичних за семантикою словесних одиниць тощо. Саме такі випадки вимагають від перекладача застосування перекладацьких трансформацій [20].

На думку Л. К. Латишева, потреба у застосуванні трансформацій при перекладі постає в таких випадках [18]:

1) коли для мовних систем оригінальної та перекладної мов характерним є розходження, зокрема, за відсутності в одній мові певної категорії, що є характерною для іншої мови, а також за умови розбіжностей у членувальних категоріях, неповного співпадіння зіставних лінгвістичних категорій за значеннєвими обсягами тощо;

2) у разі, коли норми в оригінальному та перекладному тексті розходяться, зокрема, це стосується нормативних порушень, що не спотворюють розуміння перекладного тексту, проте викликають дискомфорт у мовців, що є носіями оригінальної мови;

3) у разі, коли наявна розбіжність в узусах оригінальної та вихідної мови, зокрема, в перекладній мові характерною є відсутність мовних звичок і традицій, що уможливають використання певних конструкцій у певних умовах.

Зрештою, говорячи про використання перекладацьких трансформацій, слід здійснювати їх розгляд, з одного боку, виключно як перефразування оригінального тексту, а з іншого, розцінювати адаптивні характеристики перекладного тексту [18].

Залежно від того, який характер мають одиниці оригінальної мови, припустимо говорити про наявність у перекладній мові стилістичних,

морфологічних, синтаксичних, семантичних, лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій [21].

Стилістичними є такі перекладні способи, якими перекладач послуговується при змішуванні стилістичних акцентів, вдаючись до нейтралізації, або ж, навпаки, актуалізації конотативних значеннєвих відтінків, або ж адаптації перекладної мови в її узгодженні зі стилістичними нормами, прийнятними для перекладної мови.

В ході здійснення морфологічних трансформацій зазвичай відбувається частиномовна заміна.

Перекладацькі видозміни синтаксичного спрямування пов'язані з трансформаціями словесної та словосполученнєвої функційності. Так, зокрема, можливе використання минулого часу, перекладаючи пасивний стан.

Здійснення семантичних трансформацій пов'язується з численними різноманітними причинно-наслідковими зв'язками, що поєднують фрагменти ситуацій, що описуються. Характерним є тлумачення лексичних трансформацій як відхилень від включених до словників прямих зразків. Їх виникнення зумовлене, в першу чергу, неспівпадінням обсягу значень між одиницями лексичного рівня у вихідній та перекладній мовах.

Трансформації граматичного рівня зазвичай асоціюються із структурними реченнєвими перетвореннями, узгодженими з нормативністю мови, якою здійснюється переклад.

Тексти суспільно-політичної спрямованості в якості матеріалу дослідження є доступними для широких мас, до того ж вони демонструють динаміку мови на кожному етапі її розвитку.

Суспільно-політичний текст виконує кілька функцій: по-перше, інформування масового читача (слухача, глядача) про суспільно значущі проблеми й події, що відбуваються в певний момент у тому чи іншому соціумі; по-друге, ефективне і результативне формування соціальної оцінки образу реальної дійсності; по-третє, велике управління, маніпуляція

громадською думкою за допомогою ідеологічного і пропагандистського впливу.

До перекладу суспільно-політичних текстів висувають абсолютно несумісні, взаємовиключні вимоги: він повинен бути дієвим, здатним правильно і швидко здійснювати ті чи інші практичні завдання, і при цьому має залишатися максимально точним і політкоректним.

Лінгвістичний аналіз суспільно-політичних текстів демонструє, що в цьому типі текстів зустрічаються лексичні одиниці, що застосовуються для підвищення впливу і більшого розуміння читацькою аудиторією:

1) спеціальні терміни, пов'язані з політичним і державним життям (*парламент, депутат, мажиліс, революціонер, антирелігійна політика, democracy (демократія), collapse (коланс), referendum (всенародне опитування), authority (влада), ballot (балотування; голосування), campaign (кампанія), diplomatic (дипломатичний), summit (саміт)*);

2) неологізми, що відображають соціально-політичні процеси та ідеологічні поняття (*Obamacare, Blairism, Cameroonism, путінізм, єдинорос*);

3) слова і словосполучення розмовної мови (*political junkies – політичний джанкі, nuts-and-bolts guys – важливі, круті хлопці, pundit – мудрець, politically formidable – значний з державної або політичної точки зору, front-runner – лідер забігу, gutsy – бесстрашний, зухвалий; відчайдушний, сміливий, хоробрий, confab – нарада, переговори; метод тику, переплюнути, нехитра вигадка, життя-буття, простий народ, аліментник, гріш, боржок, бабахнути*);

4) складні слова при перекладі з української мови англійською (*inter-ethnic, inter-confessional, inter-confessional, inter-regional, trans-border, intra-regional, air carrier, post-conflict, democracy, special service, nationwide, civil servant, trade unions, state agencies, state border*);

5) фразові дієслова при перекладі з англійської мови українською: (*to delve into – перебирати, to roke smb in – штовхати кого-небудь. під що-небудь., To crack down on – взяти жорстких заходів, to aim at – прагнути, to*

drain away – залучати, переманювати, витратити, скористатися, *to set out* – приступати до, *to push forward* – просувати; сприяти здійсненню, *to dig into* – впроваджуватися);

6) скорочення (*НАТО, ЦРУ, СОР, ІМФ* (Міжнародний валютний фонд), *WTO* (Світова організація торгівлі), *CSTO* – угода союзу держав про колективну безпеку, *GOR* (*Grand Old Party*), Радбез, Мінфін, Мінсільгосп, Мінекономрозвитку, виконком, кабмін, обком, Центрвиборчком, Роскомнадзор);

7) фразеологічні сполучення і ідіоми (*to point the finger at* – звинувачувати, *under pressure* – під тиском, не за власним бажанням, проти волі);

8) образні порівняння, метафори, елементи іронії: (*loud problems, unprecedented courage, progressive people, a military scenario, a political circus, price perversions, but officials can't "steer" for businessmen, the pulse of time, the President of Russia, Putin's Russia, reputation, tricolor cloths*);

9) цитати, виклад чужих висловлювань (*As Gottemoeller pointed out, Moscow's concern with missile defense is «nothing new», having been revealed during the days of President Ronald Reagan's "Star Wars" plan almost 30 years ago. – Як зазначила Геттемюллер, заклопотаність Москви проектом системи протиракетної оборони «не нова», вона вже виникала ще в дні існування плану «зоряних воєн» президента Рональда Рейгана близько 30 років тому*).

10) слова з позитивним чи негативним емоційним забарвленням (*post-conflict rehabilitation, unprecedented testing, colossal damage, unfair competition, "moral society", successful negotiation, unsportsmanlike grandparents, avid oligarch, hot topics of international politics, supersaturated program*);

11) нейтральні і стилістично марковані слова.

Багато перекладачів вважають, що здійснення суспільно-політичному перекладу не потребує від перекладача певних знань в порівнянні зі

спеціальним перекладом, де необхідно володіти інформацією перекладної сфери діяльності. Однак при суспільно-політичному перекладі важливу роль відіграє «фонова інформація» [4], і чим ширшою є ця інформація, тим адекватнішим буде переклад. Здійснення суспільно-політичного перекладу передбачає врахування і аналіз країнознавчих особливостей і, звичайно ж, високий лексичний рівень, оскільки лексика соціально-політичної сфери найбільш схильна до семантичних змін.

Лексичні одиниці *GOP*, *Obamacare*, *pundits*, *Ukip*, *Dukakis*, *Fiscal Cliff*, *front bencher*, *back bencher* можуть викликати труднощі при перекладі в силу незнання певних культурно-специфічних особливостей англійців і американців.

Наприклад, скорочення *GOP* (від *Grand Old Party* - «Велика стара партія») - неофіційна назва Республіканської партії США.

Неологізм «*Obamacare*» (*Obama* + *care* - утворений за аналогією слова *Healthcare* - охорона здоров'я), який останнім часом все частіше фігурує в англomовних ЗМІ, не що інше як реформа охорони здоров'я Барака Обами.

Іменник «*pundits*» в перекладі українською мовою – вчений, експерт, фахівець, проте це розмовне слово, яке вживається політиками в значенні «мудрець»: впливовий політичний оглядач в газеті, на радіо чи телебаченні, а також в адміністрації.

Переклад слова *Ukip* в реченні *But what about his and other Ukip members 'sexist views of women? (Що на рахунок його особистого сексистського думки про жінок? Що думають з цього приводу інші члени Партії незалежності Сполученого Королівства?)* може викликати труднощі, якщо перекладач не знає, що це акронім від *United Kingdom Independence Party*: a political party founded in 1993 to seek Britain's withdrawal from the European Union (партія незалежності Сполученого Королівства - політична партія, яка вимагає виходу країни з Євросоюзу і дотримується консервативних поглядів. Партія була заснована в 1993 році).

У реченні «*He is our Dukakis*», *said Rollins* («Це наш Дукакіс» - сказав Роллінс) незрозуміло, про кого йде мова, слово *Dukakis* для українця, навіть якщо він володіє англійською мовою, може викликати серйозні труднощі при декодуванні, єдине, про що можна здогадатися, що це власна назва. Дукакіс, Майкл Стенлі - політичний діяч, член Демократичної партії.

У США популярне чергове політичне шоу під назвою «*Fiscal Cliff*», порівняне за масштабами з торішнім підняттям стелі державного боргу Конгресом США, породило термін *fiscal cliff* (фіскальний обрив, фіскальний круча) - так прозвали ситуацію в бюджетному секторі США, коли з 1 січня 2013 року автоматично повинні бути підвищені податки і скорочені витрати на загальну суму \$ 600 млрд або 6%.

Front bench - міністерська лава; міністри, лідери опозиції (звідси *front-bencher* міністр, колишній міністр або керівник опозиції, «передньолавник»); *back bench* – лава для рядових членів парламенту (звідси *back-bencher* рядовий член парламенту, «задньолавник»).

Словосполучення *Chief Whip* – головний організатор парламентської фракції, «головний батіг» (стежить за дотриманням партійної дисципліни, забезпечує підтримку політики своєї партії і присутність членів фракції на засіданнях парламенту).

Golden parachute – «золотий парашут», «золоте рукостискання». Велика грошова компенсація, видана керівнику вищої ланки корпорації при виході на пенсію або при звільненні [*termination*], в тому числі в разі поглинання даної компанії. Передбачено контрактами, що укладаються при наймі.

Dark horse – «темна конячка». Маловідома політична чи громадська фігура, що висувається на великий державний пост в умовах, коли взаємне суперництво між основними претендентами позбавляє їх можливості обійняти цю посаду. Серед «темних конячок», що опинилися на посту президента США, називаються президенти Дж. Полк, Ф. Пірс, Дж. Гарфілд.

Слово *front-runner* – лідер, проте у промові це означає кандидата, що має найбільші шанси (зайняти будь-яку посаду), «лідер забігу». Лідер передвиборчої «гонки», особливо на початковому етапі, кандидат, який має найбільше шансів бути висунутим на партійному з'їзді [convention] і здатний перемогти на виборах.

Перекладачеві, який обрав суспільно-політичний переклад в якості основного напрямку своєї професії, слід пам'ятати, що успіх перекладного тексту визначається тим, наскільки ефективно використовуються в перекладі мовні засоби впливу і наскільки перекладний текст відповідає прийнятним в іншому мовному колективі нормам масової комунікації.

Отже, трансформації є невід'ємною частиною перекладацької діяльності. Актуальним також є питання використання перекладацьких трансформацій в текстах різних функціональних стилів мови. При перекладі текстів різних функціональних стилів перевага надається різним типам трансформацій, а тому доречним є проведення дослідження, метою якого є виявлення тих трансформацій, що є найбільш часто вживаними та характерними для текстів науково-технічного стилю мови.

2.2. Адекватні шляхи перекладу англomовних політичних промов українською мовою

На сучасному етапі поняття «стратегія перекладу» розробляється такими теоретиками та практиками перекладу, як М. Ледерер та Д. Селесковіч, С. Басснет-Макгайр, Ю. Хольц-Мянттярі. Вибір перекладачем стратегії залежить від перекладного тексту. Художній роман та технічна інструкція не можуть бути переведені однаковою чином – до них потрібні різні підходи та кваліфікація перекладача. Основою для вибору стратегії перекладу виступає класифікація видів перекладу, і перекладач найчастіше є фахівцем в перекладах певного виду. Таким чином, нагальною необхідністю

на початку роботи перекладача є з'ясування вимог до матеріалу перекладу та його специфіки.

І. М. Рейхе зазначав, що основне значення стратегій перекладу це досягнення цілей перекладу через організацію перекладацької діяльності для конкретних умов перекладу, тобто можливо конкретизувати поняття «стратегії перекладу» – це суть та порядок конкретних дій перекладача при здійсненні перекладу. Стратегії перекладу насамперед суб'єктивні, а також залежні. Не лише через особливість англійськомовного дискурсу, а й через особистість самого перекладача, коли професійні якості, розумова діяльність, формування логічних засобів, знання, психологічна стійкість до умов перекладу мають вирішальне значення при виборі стратегії перекладу іншомовних лексичних одиниць, особливо щодо термінологічних одиниць, найважчих для перекладу з усіх наявних [43, с. 160].

Вибір необхідної стратегії перекладу політичних промов зумовлює врахування наявних умов, можливостей та методів і способів перекладу для конкретних мовних одиниць. Стратегія перекладу зумовлює використання кожного методу окремо або в комплексі, обираючи певну послідовність застосування для кожного конкретного слова чи фрази.

Основні перекладацькі стратегії політичних промов зумовлюють досягання точного та адекватного перекладу, серед них: синонімічна заміна, описовий переклад, транслітерація, транскодування, калькування, конкретизація, генералізація.

Синонімічна заміна. Використовується, коли у мові перекладу не існує еквіваленту до слова у мові оригіналу, тоді перекладач підбирає еквівалент, який найбільш вдало передаватиме зміст мовної одиниці, але не є прямим синонімом цього слова [17].

Як англійська, так і українська мова мають досить широкий синонімічний ряд. Це допомагає уникнути повторів і, отже, створює текст візуально привабливим. Це також допомагає додати під час перекладу більше

емоційності та виразності за потреби. Таким чином, у більшості випадків для створення тексту перекладачі використовують синонімічні заміни.

Розглянемо фрагмент однієї з промов Бориса Джонсона: *We will get Brexit done... we will end the acrimony and the chaos*. – Ми завершимо вихід з ЄС... покінчимо з жорстокістю та хаосом.

В даному вислові the acrimony (різкість) перекладено із застосуванням синонімічної заміни та виходячи з контексту як “жорстокість”.

Розглянемо приклад із наступної промови Бориса Джонсона: *Wedding receptions of up to 30 people will not be permitted, but ceremonies can continue to take place, in line with COVID-Secure guidelines*. – Весільні прийоми до 30 осіб не будуть дозволені, але церемонії можуть продовжуватися відповідно до інструкцій програми безпека від COVID.

При перекладі цих речень ми використали синонімічну заміну, тобто підібрали найбільш вдалий еквівалент.

Описовий переклад – це метод перекладу нового лексичного елемента мови-джерела, коли слово, фразу, термін чи фразеологічну одиницю замінюють словосполученням, яке належним чином передає значення слова чи словосполучення мовою перекладу. При використанні описового перекладу важливо стежити за тим, щоб словосполучення мовою перекладу точно та повністю передавали всі основні характеристики концепції, представлені словами у вихідному тексті [17].

Розглянемо фрагмент з промови Бориса Джонсона: *...Brexit was a fundamental decision by the British people that we wanted our laws made by people that we can elect and we can remove from office...* - Брекзит, вихід Великої Британії з ЄС був фундаментальним рішенням британців, бо ми хочемо, щоб наші закони ухвалювали люди, яких ми можемо обирати, і яких ми можемо усунути з посади...

Розглянемо ще один фрагмент з промови Бориса Джонсон: *The story of London is the story of people having that vision, that's why we've got to put in Crossrail 2 and all the other things that we are doing*. – Історія Лондона – це

історія людей, які мають таке бачення, тому нам потрібно включити залізничний маршрут, який з'єднує Південно-Західний Лондон з Північно-Західним Лондоном та всі інші речі, які ми робимо.

Назва “Crossrail 2” перекладена за допомогою пояснення(опису) назви як “залізничний маршрут, який з'єднує Південно-Західний Лондон з Північно-Західним Лондоном”.

Розглянемо наступний фрагмент промови Бориса Джонсона: *And of course we continue to hope for the best. The way to get there and to achieve that optimum outcome is if we all follow the rules, wash our hands, cover our faces, keep our distance – and get a test if we have symptoms, so that NHS Test and Trace can keep the virus under control.* – I, звичайно, ми продовжуємо сподіватися на краще. Щоб досягти цього та досягти оптимального результату, ми всі будемо дотримуватися правил, мити руки, закривати обличчя, тримати дистанцію – і проходити тест, якщо у нас є симптоми, щоб Служба тестування та відстеження Національної служби охорони здоров'я Великобританії міг утримати вірус під контролем.

У цьому вислові, як і в попередньому пояснюється поняття NHS Test and Trace як «Служба тестування та відстеження Національної служби охорони здоров'я» та саме так представлена в перекладі” та саме так представлена в перекладі.

Наприклад, нерідко потребують пояснення назви різного роду географічних і культурно-побутових реалій, що згадуються в оригіналі.

Розглянемо фрагмент з промови Бориса Джонсона: *And therefore I urge you at this moment of national emergency to stay at home, protect our NHS and save lives.* – I тому я закликаю вас у цей момент надзвичайної на національному рівні ситуації залишатися вдома, захищати нашу національну службу охорони здоров'я та рятувати життя.

Мова політичних промов рясніє різноманітними мовними лакунами, які підкреслюють особливості, притаманні лише англійській мові, наприклад: Lord Mayor – лорд-мер; Superior court – вищий суд; Union Jack – державний

прапор Великобританії. Переклад такої лексики це дуже складне завдання для перекладачів.

Під час перекладу виникають зіткнення між різними культурами, а також порівняння різних мовних систем, тому перекладачам слід вибирати найбільш відповідний варіант на основі своїх знань та досвіду.

Лексичні трансформації (такі як конкретизація, генералізація, чи модуляція) – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу при перекладі, що мають на меті адекватну передачу їхніх стилістичних, семантичних та прагматичних рис із врахуванням норм мовленнєвих традицій культури мови перекладу.

Конкретизація – це лексична трансформація, яка замінює вихідне слово ширшої семантики словом вужчої семантики.

Генералізація – лексична трансформація зводиться до заміни вихідного слова вужчої семантики словом ширшої семантики. Генералізація є найрозповсюдженішою перекладацькою трансформацією.

Модуляція, або ж смисловий розвиток – лексична трансформація яка замінює одиницю мови оригіналу, одиницею мови перекладу і її значення можна логічно вивести із значення одиниці оригіналу.

Найпростішими способами перекладу політичних власних назв є:

Транслітерація – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою літер мови перекладу.

Транскодування – це побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу.

Калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин – морфем або слів (у випадку стійких словосполучень) їх лексичними еквівалентами у мові перекладу. Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, яке копіює структуру лексичної одиниці оригіналу.

Розглянемо фрагмент з промови Бориса Джонсона: *To put it simply, if too many people become seriously unwell at one time, the NHS will be unable to*

handle it – meaning more people are likely to die, not just from Coronavirus but from other illnesses as well. – Простіше кажучи, якщо занадто багато людей одночасно серйозно погано себе почувають, Національна служба охорони здоров'я не зможе з цим впоратися – це означає, що більша кількість людей, швидше за все, помре не тільки від коронавірусу, а й від інших хвороб.

Абревіатура NHS, яку зараз часто згадують політики замінена повноцінною назвою відповідної служби “Національна служба охорони здоров'я”.

Борис Джонсон: *I want to thank everyone who is working flat out to beat the virus...We will beat the coronavirus and we will beat it together. – Я хочу подякувати всім, хто наполегливо працює над подоланням вірусу ... Ми переможемо коронавірус і поборемо його разом.*

В усіх цих прикладах є окремі слова, які за допомогою транслітерування передані в українському перекладі майже у незмінній формі українською абеткою. Найуживанішим термінами відносно коронавірусної інфекції в промовах Бориса Джонсона є virus та coronavirus.

Прийомами калькування замінюють компоненти слова чи фрази прямим еквівалентом мови перекладу. Ставлення вчених до явища калькування суперечливе. Це пояснюється тим, що деякі вважають це слабкістю в перекладацькій діяльності, засобом, за допомогою якого перекладачі не можуть точно передати значення рідною мовою, а інші засобом збагачення словникового складу інших мов.

В перекладі політичних промов, як і будь-якого іншого тексту, калькування стає способом найменшого спротиву, коли таким прийомом перекладачі можуть передати сутність відповідної одиниці мовою оригіналу.

Борис Джонсон: *Worst of all, we see ever more elaborate legal and political manoeuvres from the Labour party, which is determined, absolutely determined, to say “We know best”, and to thumb their noses at the 17,4 million people who voted to leave the European Union. – Найгірше те, що ми бачимо дедалі складніші юридичні та політичні маневри з боку Лейбористської*

партії, яка рішуче налаштована сказати такі слова «Ми знаємо як краще» і втерти носа 17,4 мільйонам людей, які проголосували все ж таки за вихід з Європейського Союзу.

У цьому прикладі ми зустрічаємо фразеологічну одиницю “to thumb their noses at”, яка перекладена українською мовою способом калькування.

Трансформація стійких фразеологічних словосполучень у мовленні політиків постає одним із найбільш актуальних процесів сьогоденного політичного мовознавства. Кардинальні зміни, пов’язані з трансформаціями суспільно-політичних керунків, потребою в називанні нових явищ та понять, посиленням експресивних функцій мови, сприяли розширенню можливостей послугування індивідуально-авторським переосмисленням фразеологічного матеріалу в текстах політичних промов. Не є в цьому випадку винятком і публічне політичне мовлення екс-прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона.

Творча трансформація фразеологізмів завжди інспірована конкретними стилістичними завданнями. Оскільки стійкі словосполучення в мовленні політиків зазвичай тяжіють до виконання функційності образних одиниць, «послугування ними асоційоване із певними художньо-виразними настановами або набуттям ними того чи іншого емоційного забарвлення» [4].

Натомість використання фразем як експресивних одиниць у текстах політичної комунікації, зокрема, у публічних промовах Бориса Джонсона, стає засобом стилістичної виразності політичного мовлення, адже фразеологізми наділені «цілою низкою властивостей, завдяки яким вони набувають статусності одного із найяскравіших художньо-образних інструментаріїв мови» [6]. Для більшості стійких словосполучень у мовленні Бориса Джонсона характерним є виконання емотивної функції, оскільки вони не лише номінують певні явища, але й паралельно здійснюють їх оцінювання.

Дослідження широкого трансформаційного потенціалу, що ним наділені фразеологічні одиниці, використовувані Борисом Джонсоном у своїх

політичних промовах, характеризуються постійним оновленням власного компонентного складу, наявністю формальних та структурних видозмін унаслідок впливу історичних процесів, екстралінгвістичних чинників та розвитку мовної системи – з одного боку, а також модифікаціями фразеологічних одиниць відповідно до тематики тієї чи іншої публічної промови – з іншої. Так само слід зауважити, що твердження стосовно стійкості (постійності) компонентного складу та структурної цілості фразеологізму як діалектичної єдності константного та варіантного складників наразі спростовують твердження стосовно незмінності структури фразеологічних зворотів.

Вербально політичний дискурс відрізняється тим, що в ньому політична лексика є термінологічною, а граматичні структури і стилістичні засоби мають певну специфіку. Невербально політичний дискурс характеризується ораторською експресивністю, маніпулятивною риторикою просодичної, мімічної й жестової поведінки, які позначають стереотипи емоційно-психологічної, гендерної, соціальної сфер [див .: 33].

Виходячи зі специфіки контексту ситуації, ці знакові вербальні і невербальні системи виявляють модифікацію прагматичних значень і функцій під впливом різних лінгвальних і екстралінгвальних факторів.

Таким чином, основні галузі застосування дискурсивних досліджень в політичній лінгвістиці пов'язані з виявленням особливостей політичного мислення комунікантів за їх мовними й невербальними даними в політичному дискурсивному просторі.

Лінгвісти стверджують, що за зразками усного та письмового дискурсу політиків можливі реконструкція й моніторинг стану суспільної свідомості і політичного клімату держави в певний момент її історії. Для дослідження політичного дискурсу були розроблені спеціальні методики, серед яких основними є такі лінгвістичні методи, як критичний, когнітивний, дескриптивний (описовий) і кількісний (контент-аналіз).

У нашому дослідженні невербального профілю дискурсивної поведінки політиків ми застосовуємо методику дескриптивного аналізу з елементами контент-аналізу до матеріалів публічних виступів з метою виявлення ціннісних пріоритетів, дискурсивного стилю, стратегій маніпуляції аудиторією в умовах політичної комунікації.

Політичну комунікацію відрізняє те, що в ній в якості обов'язкової риси присутнє таке явище, як «ораторство». В умовах політичної комунікації ораторство виконує роль інструменту, форма якого – декламаційний стиль мовлення, емоційність, гасловість, ораторський запал, а зміст – ідеологізація на шкоду логіці, перебільшена абстракція, наукоподібність, підвищена критичність, претензії на абсолютну істину і т. ін. Такі аспекти формують полемічність політичного дискурсу, яка і відрізняє його від інших видів спонукальної соціальної взаємодії.

Полемічність політичного дискурсу – це певна вербальна і невербальна театралізована агресія, спрямована на навіювання, переконання, нав'язування цінностей і оцінок громадянам суспільства [33]. В.П. Морозов [23, с. 18] справедливо відзначає, що розум, досвід, політична далекоглядність, освіченість політика відносяться до неодмінних характеристик його професійного успіху.

Разом із тим, всі видатні політики світу стали успішними завдяки своїм унікальним ораторським здібностям – вмінню переконувати, вселяти впевненість, викликати ентузіазм, прихильність слухачів, перш за все виборців. У цьому плані говорять, наприклад, про магічний, гіпнотичний вплив голосу, звучання якого притягує увагу слухача, викликає довіру до висловлювань і симпатію до оратора [23]. Таким чином, ніхто наразі не сумнівається в тому, що візуальні й аудіальні знаки являють собою феномени комунікації, що складають особливий невербальний текст, до складу якого входить раціональна й емоційна інформація.

Хоча жести, вирази обличчя, погляд, тон голосу є природними продуктами руху м'язів тіла людини, вони піддаються систематизації і

категоризації в комунікативному аспекті. Невербальна комунікація в цьому розумінні – це система знаків конвенційної значимості, що знаходиться під впливом ситуативного чинника, оскільки, як справедливо зазначає У. Еко, ситуація завжди змінює зміст, функцію і інформативне навантаження вербальної і невербальної частин повідомлення [39, с.71], особливо коли мова йде про таку ситуацію, як політична.

Дискурсивні практики політика визначаються стійкими наборами вербальних і невербальних засобів варіативної інтерпретації дійсності, властивими даному політичному суб'єкту і характерними для обговорення конкретного предмета. У цьому сенсі вважаємо за необхідне введення такого дискурсивного поняття, як індивідуальний невербальний профіль дискурсивної поведінки мовця [33].

Невербальний профіль говорить відрізняється кількістю, інтенсивністю, конфігурацією паралінгвістичних, кінесичних, проксемних, такесичних складових, які в сукупності визначають, по-перше, індивідуальний стиль дискурсивної поведінки, а по-друге, впливають на зміст її комунікативного меседжу. Складові невербального профілю об'єднуються в поведінкові патерни, які є не чисто інстинктивними природними рухами, а, скоріше, прагматично освоєними лінгвокультурним соціумом системами знакової поведінки, які значно варіюються як в національному, так і індивідуальному аспектах.

У попередніх дослідженнях вже висвітлювалися особливості невербальної поведінки у дискурсивних практиках деяких відомих політичних лідерів України в умовах передвиборних політичних ситуацій: висвітлювалися особливості їх паралінгвістики і кинесики, порівнювалися характеристики невербальних профілів публічних виступів.

Комунікація становить невід'ємну частину життєдіяльності всіх живих організмів. Людські істоти передають повідомлення за допомогою мови – основного, властивого тільки людині способу комунікації. Разом із тим люди

спілкуються не тільки за допомогою слів – вони постійно транслюють інформацію за допомогою каналу, який отримав назву «невербальний».

Вербальний і невербальний канали передачі інформації тісно пов'язані і взаємозалежні, а відносини між ними складні і часто суперечливі. Невербальні сигнали мають особливу цінність, оскільки є спонтанними і несвідомими і, на відміну від слів, завжди щирими.

У широкому сенсі невербальна комунікація визначається як «комунікація без слів» [7]; «Вся поведінка, атрибути і предмети – що не відносяться до слів – які передають повідомлення і мають загальне соціальне значення» [8]; або «повідомлення, що виражаються нелінгвістичними засобами» [5]. Ці визначення включають повідомлення, що передаються за допомогою голосу (зітхання, сміх, плач і т. ін.), жестів, виразу обличчя, зовнішності комунікантів та їх розташування в просторі, навколишнього оточення, часового та інших факторів.

І. Н. Горелов підкреслює знакову сутність невербальної комунікації: «невербальний компонент мовного акту розуміється як невласне лінгвістичний знак (в традиційному сенсі по суті), оскільки він відрізняється від власне лінгвістичного знака, по-перше, своєрідністю субстанції, своєрідністю структури і особливими, іншими, ніж лінгвістичні знаки, можливостями позначення і здатністю поєднання з собі подібними і іншими знаками» [14].

Таким чином, невербальна комунікація в широкому сенсі – це «комунікація без допомоги слів за допомогою безлічі комунікативних каналів» [14]. До цих каналів належать кінесика, проксемика, хронеміка і т. ін.

Одним зі спірних питань в теорії комунікації є питання про те, чи завжди ми передаємо невербальні повідомлення. Дослідники займають протилежні позиції по відношенню до цієї проблеми – одні вважають, що ми завжди передаємо невербальні повідомлення [5]; «Невербальний компонент здатний до виконання функцій лінгвістичного знака, причому завжди – при

наявності наміру учасника мовного акту або без такого наміру – виступає в мовному акті» [14].

Інші вчені вважають за краще розрізнити невербальну поведінку, яка не передає жодного інтенційного значення, та інтенційно навантажену невербальну поведінку. Навмисне приписування значення відправником, одержувачем або соціальною групою будь-якій невербальній поведінці або об'єкту перетворює поведінку або об'єкт на невербальний знак, який є тим, що становить невербальну комунікацію [6]. Таким чином, у фокусі уваги опиняється інтенція відправника і / або одержувача означити невербальну поведінку.

Ми згодні з тим, що якою б сильною не була інтенція відправника передати якусь інформацію за невербальним каналом, те, чи буде вона отримана і правильно інтерпретована одержувачем, залежить від бажання, здібності та можливості останнього. І навпаки, яким би сильним не було бажання відправника не передавати інформацію, наприклад, про свій психофізичний стан або емоційну реакцію на висловлювання співрозмовника, він часто не може це контролювати і передає невимушене невербальне повідомлення. Таким чином, невербальну поведінку учасників спілкування можна розглядати як потенційно комунікативну, а точніше, комунікативно-інформативну. Рішення ж про інформативність повідомлення приймає адресат, виходячи з багатьох факторів: важливість, власний психофізичний стан, ступінь уважності / неуважності і т. ін.

Невербальна комунікація є домінантним засобом передачі інформації, вираження і переживання емоцій. Крім того, в разі, якщо невербальні реакції суперечать вербальним, люди частіше вірять невербальним емоціям. Протиріччя між вербальними і невербальними повідомленнями ведуть до виникнення в процесі діалогічної взаємодії комунікативних невдач.

Серед відмінностей між вербальною і невербальною системами передачі інформації науковці виокремлюють такі: вербальні повідомлення більше ґрунтуються на символах (тобто словах) як частині довільного коду;

використовують голосовий канал комунікації (зокрема, в очній комунікації); найчастіше передають значення експліцитно, а не імпліцитно; обробляються в основному різними частинами мозку: вербальна мова здебільшого контролюється лівою півкулею головного мозку, а велика частина невербальних сигналів контролюється правою півкулею [10].

Крім того, серед основних особливостей невербальної комунікації науковці називають безперервність. Невербальний канал завжди «включений» у соціальній обстановці. Вербальна комунікація, навпаки, є переривчастим процесом, оскільки навіть в середині жвавої розмови вербальний канал іноді закривається.

Більш того, на відміну від вербальної комунікації, прийом і передача невербальних сигналів відбувається одночасно, автоматично і несвідомо, тут і зараз. А вербальна комунікація вимагає певної уваги при відправці і прийомі повідомлень [50].

У невербальній поведінки, на відміну від мови, не існує чітко вираженого лексикону. Значення певного невербального сигналу, за деяким винятком, є умовним, тобто залежить від соціального і поведінкового контексту, а значення слів закріплені в словниках. Крім того, мова має систему синтаксису, який визначає, як слова з'єднуються в повідомлення [9].

У будь-якій мові фразеологізми є невичерпним джерелом мовної експресії, що завжди було доступним для послугування з боку політиків. Динамічний розвиток фразеологічного складу мови зумовлений постійними змінами в політичному, культурному, соціальному житті, що сприяє виникненню нових, яскравих виразно-зображувальних засобів.

Уживання стійких фразеологічних словосполучень у новому значенні інспіроване, перш за все, руйнацією усталених зв'язків між словами у висловлюванні, можливістю сполучення фразеологічних одиниць зі словами наступного лексичного ряду, із якими в межах норми фразеологічний зворот як мовна одиниця не здатний до сполучення [16].

Під трансформацією фразеологізмів у нашому дослідженні мається на увазі видозміна стійких словосполучень, що інспірована певною стилістичною настановою. До числа характерних особливостей видозміни фразеологічних одиниць відносять сукупність властивостей, представлених, зокрема, збереженням їх внутрішньої форми, відносною стійкістю та роздільною оформленістю.

Саме збереження внутрішньої форми дозволяє забезпечувати оновлення фразеологічного образу, що може виявитися стертим унаслідок занадто частотного вживання. Стійкість подібних видозмінених фразеологічних одиниць є ознакою відносною, а не абсолютною, до того ж, немовби перебуває в протиріччі із визначенням фразеологізму.

Отже, в загальній системі мови фразеологізми виявляють найбільшу міру стійкості поза контекстуальними межами, а в конкретному тексті набувають здатності до трансформації. Трансформовані фразеологізми завжди зберігають співвіднесеність із семантикою первинного джерела [20]. Не є в цьому плані винятком і фразеологізми, вжиті в політичних промовах Бориса Джонсона.

Трансформацією стійких висловлювань є «зміни, що інспіровані їх актуалізацією за особливих контекстуальних умов та увиразнюють повідомлення шляхом реалізації експресивної інформації» [3].

Слід також зауважити відмінність у поглядах науковців і стосовно способів трансформації фразеологічних одиниць. Традиційно здійснюється виокремлення семантичної та структурно-семантичної трансформації. Подібним чином реалізується цей підхід і в контексті розгляду промов Бориса Джонсона.

Семантичною трансформацією, на думку дослідників-фразеологістів є зміна семантичної структури фразеологічної одиниці в результаті розширення його єднальних можливостей, а також зміна значення стійкого звороту за певних контекстуальних умов. Семантичні модифікації стійких фразеологічних словосполучень полягають у розширенні значення

фразеологізмів, підкресленні особливих відтінків, що є для них притаманними, а також заміні одного значення іншим:

«It gives them the stronger hand» [21]. У зазначеному випадку відзначаємо наявну заміну значення «рука дружби» значенням «показати силу», «демонстрація сили».

До числа варіантів, представлених структурно-семантичними видозмінами, характерними для фразеологічних одиниць у текстах політичних виступів Бориса Джонсона, можна віднести: заміну одного або кількох компонентів, розширення або скорочення компонентного складу стійкого зворота, використання замість стверджувальної форми заперечної та навпаки, а також контамінації. Стилiстично запрограмоване відхилення від усталеної норми дозволяє освіжити структуру й семантику, притаманну фразеологічній одиниці, забезпечуючи збереження внутрішньої форми фразеологічного образу.

Трансформовані фразеологізми є «індивідуально-авторськими утвореннями, що становлять собою семантичну або структурно-семантичну модифікацію узуальних фразеологізмів» [1]. Оказіональні значення фразеологічних одиниць формуються внаслідок структурної перебудови фразеологізму під впливом певного контексту, або ж у процесі переосмислення стійкого словосполучення.

Складна семантична структура фразеологічної одиниці дозволяє Борисові Джонсону та його спічрайтерам здійснювати різні модифікації, залежно від контексту реалізації, розширюючи цим комунікаційні можливості. У різноманітних okazіональних фразеологічних одиницях, які використовуються в текстах публічних виступів Бориса Джонсона, спостерігається тенденція до порушення як смислової, так і структурної стійкості.

Закладена у самій природі стійкого словосполучення, у його суперечливому характері, ця тенденція виявляється у структурній роздільнооформленості та смисловій цілісності компонентів. Індивідуально-

авторські зміни фразеологічних одиниць «закладаються в межах змістовної ідентичності, доки оказіональна одиниця може бути співвіднесеною із фразеологізмом-основою» [2].

Одним із типів фразеологічної трансформації в промовах Бориса Джонсона є формальні зміни компонентів звороту, які суттєво не змінюють його значення. Вони свідчать про високу майстерність автора тексту політичного виступу стосовно використання всього мовного арсеналу під час створення певного образу. Таке незначне відхилення від традиційної форми обороту є засобом пристосування певного фразеологізму до конкретної мовної ситуації:

«The failure to do that is the worst Achilles heel of a president who seems to have half a dozen Achilles heels» [21].

Індивідуально-авторські перетворення стійких словосполучень у текстах виступів Бориса Джонсона завжди зумовлені конкретною стилістичною метою. Трансформація фразеологізмів є одним із найпоширеніших стилістичних прийомів у політичному мовленні, який може не лише сприяти певному перетворенню усталеної фразеологічної системи, але й стає потужним поштовхом до оновлення її виразно-образотворчих засобів [7].

Прийом лексичної заміни компонентів (субституції) фразеологічного звороту в текстах публічних виступів Бориса Джонсона обумовлений його цілісністю і окремооформленістю. Він наділений неабиякими стилістичними можливостями.

Це один із найпоширеніших способів структурно-семантичної модифікації фразеологізмів. Такі фразеологізми-оказіоналізми виникають внаслідок цілеспрямованої заміни одного, декількох, а іноді й усіх компонентів звороту, що є функційно подібними. У політичному мовленні зафіксовано всі різновиди субституції, які відзначаються винятковою експресією та естетичною спрямованістю.

Найчастіше лексичні заміни компонентів фразеологізму супроводжуються і формальними видозмінами, у яких відбито граматичні зв'язки сталого звороту з іншими членами речення, тому під час аналізу лексичних змін вони беруться до уваги. Внаслідок оказіональної перебудови лексичний заміник і елемент, що замінюється, можуть належати як до однієї, так і до різних частин мови, наприклад:

«He was the moral compass for 2.5 million civilian employees in the executive branch of the federal government» [21].

Модифікуючи форму стійкого обороту, Борис Джонсон та його спічрайтери прагнуть трансформувати стереотипне сприйняття фразеологізму, подолати абстрактність, оновити та розширити мікрообраз, надати фразеологізмові яскраве стилістичне забарвлення [23]. Завдяки творчому переосмисленню фразеологізмів, націленому на створення художнього ефекту, Борис Джонсон та його спічрайтери посилюють їхню виразність через якісні зміни усталеного обороту, що розширює межі індивідуально-авторської думки, надає виразу небуденності, робить його більш помітним.

Загальнономвні стійкі звороти часто використовуються у мові виступів Бориса Джонсона. У текстах промов Бориса Джонсона фразеологізми, як образні одиниці, використовуються із певним художньо-виразним завданням або набувають заданого автором емоційного забарвлення [15].

Промови Бориса Джонсона, присвячені російсько-українським відносинам, містять багато прикладів прийомів, покликаних дискредитувати прийоми, що їх залучають представники російського дипломатичного корпусу, коли йдеться, зокрема, про євроатлантичні перспективи України як безпекову загрозу для РФ. Розглянемо такий приклад:

The former Yugoslavia did not collapse because of NATO. The Alliance did not use military force to change borders in the former Yugoslavia. NATO conducted several military operations in Bosnia from 1992-1995, including enforcing the no-fly zone and providing air support to UN peacekeepers. These

events were sanctioned by the United Nations Security Council, of which Russia is a member [9].

В цьому випадку помічені апеляції з боку Бориса Джонсона до уявного авторитету самої РФ, яка, постійно покликаючись на нібито подвійні стандарти та агресивну політику НАТО як один із чинників розпаду Югославії, чомусь забуває, що її дипломатичне представництво у Раді Безпеки ООН ратифікувало застосування миротворців у Югославії, тобто, звинуватити в цьому виключно політичну волю керівництва НАТО не вийде. Відтак, забуваючи про власну активну участь у югославській кампанії, Росія не може однозначно засуджувати партнерські комунікації України з Альянсом.

У дипломатичній комунікації Бориса Джонсона стилістичні засоби посилюють емоційність висловлювання, надають експресивності стилю промови тощо.

Отже, доречне та ненав'язливе вживання фразеологічних одиниць у політичному мовленні Бориса Джонсона дозволяє коротко, в образній формі передати суть висловлювання, пожвавити мову, привернути до неї увагу слухачів. Також широке використання фразеологічних одиниць спричинене лаконічністю та наявністю у їхній смисловій структурі оцінної та емотивної модальності, а також здатністю розгортатися у тексті та економити простір, який у даному виді дискурсу жорстко обмежений.

2.3. Складнощі при перекладі англомовних політичних промов українською мовою та способи їх подолання

Англомовні політичні промови викликають певні труднощі при перекладі через те, що специфіка таких текстів поєднує у собі риси публіцистичного, наукового і іноді художнього стилів, тому перекладачеві потрібно підібрати найбільш точне поняття політичної промови та вибір адекватного способу перекладу, який буде актуальним ще протягом століть,

оскільки мова розвивається і перекладачеві необхідно вміти обирати такий спосіб перекладу, який буде не тільки адекватно передавати суть висловлювання, а й відповідати певним нормам перекладу. Матеріалом дослідження послужили 250 текстів промов прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона за 2021-2022 рр.

У текстах суспільно-політичної тематики атрибутивні словосполучення відіграють особливу роль. Найчастіше вони допомагають журналістам лаконічно і заощаджуючи мовні засоби викладати матеріал політичної тематики, а також формувати у читачів певну оцінку (позитивну, негативну, нейтральну) подій, що відбуваються, особливо це стосується тих атрибутивних словосполучень, які описують якості, властивості, ознаки, притаманні тому чи іншому предмету, ідеї, людині в політичній сфері.

Складові означення можуть складатися з різних частин мови, з'єднаних дефісом, але зазвичай в них другим елементом є іменники, прикметники і дієприкметники теперішнього або минулого часу. Перший же елемент може являти собою прикметник, іменник, займенник або прислівник, а також групу слів обставинного значення і т.ін. Проілюструємо вищесказане такими прикладами:

1) Russian asylum-seekers – росіяни, які шукають політичного притулку;

Soviet-era weaponry – військова техніка радянського часу;

anti-Russian Nazis – нацисти-русофоби;

nation-state system – система національних держав;

army-issue fatigues – армійське екіпірування;

a Nato-run guerrilla war – партизанська війна під проводом НАТО;

not-very-diplomatic telephone calls – не найдипломатичніші телефонні дзвінки;

Soviet-style economic hegemony – економічна гегемонія в радянському стилі;

austerity-hit Britain – британці, що страждають від скорочення держзвидатків;

Kremlin decision-making – процес прийняття рішень в Кремлі;

2) *re-shaping Russian foreign policy* – процес формування російської зовнішньої політики;

the self-flagellating domestic rhetoric – риторика самобичування в США;

the Moscow-leaning government – проросійський уряд.

3) *US-orchestrated attacks* – інспірований США напад;

separatist-controlled town – район, контрольований сепаратистами;

much-needed political capital – такий необхідний політичний капітал;

Russian-backed forces – підтримувані Росією сили;

newly-fortified command posts – укріплені позиції;

Russian-supported separatists – сепаратисти, підтримувані Росією;

stepped-up sanctions – нові санкції;

the best-oiled, most high-powered administration – найпотужніша і найенергійніша адміністрація;

toughened-up sanctions regime – посилення режиму санкцій;

massive, Moscow-sponsored cyberattack – спонсорована Москвою масштабна кібератака.

Як видно з вищенаведених прикладів, переклад складових означень вимагає застосування різних перекладацьких прийомів, таких як додавання, опущення, заміни частин мови та ін. У словосполученнях при передачі українською мовою часто з'являється прийменник, а компоненти словосполучення в деяких випадках змінюють своє місце розташування в порівнянні з оригіналом.

У ряді випадків англійські дієприкметники, що стоять перед іменником, призводять до контекстуальної невідповідності і неможливості перекласти їх за допомогою українських дієприкметників, що означають наступний за ним іменник [10].

Слід підкреслити, що переклад деяких атрибутивних словосполучень вимагає від перекладача певних фонових знань, знання описуваної ситуації і суспільно-політичних подій. Переклад наступних словосполучень є тому доказом:

1) *communist authorities* – *радянська влада* [11].

Так, в даному прикладі слово *communist* має наступні значення в двомовних словниках: комуністичний, соціалістичний, перебудовний, проте в промові згадується про Комуністичну партію, про більшовицьку революцію, про Радянський Союз, тому вважаємо, що перекладач вибрав з цієї причини еквівалент радянські до прикметника *communist* ;.

2) *LBJ nostalgia* – *ностальгувати за часів Ліндона Джонсона* [14].

У другому прикладі аббревіатура *LBJ* відома носію мови, проте скорочення *ЛБДж* ні про що не говорить україномовному реципієнту, *LBJ* від *Lyndon Baines Johnson* (Ліндон Бейнс Джонсон) - 36-й президент США. Перекладач в даному випадку розшифрував аббревіатуру, змінив іменник *nostalgia* (туга за батьківщиною, за минулим, ностальгія (за чим-небудь)) дієсловом *ностальгувати* при перекладі на українську мову, також перекладач підкреслив, що ностальгія відбувається не за конкретною людиною, а за тим часом, коли ця людина була при владі;

3) *mild association agreement* – *м'який договір про асоціацію*

У третьому прикладі словосполучення *association agreement* в словнику *АВВУ Lingvo 12* має еквівалент *договір про співробітництво* [17], але при перекладі англійських суспільно-політичних текстів, а також текстів на військово-політичну тематику термін *association agreement* передається українською мовою як *договір про асоціацію*. Перекладач суспільно-політичних текстів повинен знати, що термін «асоціація» найчастіше використовується для позначення об'єднань держав;

4) *a political Rorschach test* - *лакмусовий папірець*.

У четвертому прикладі словосполучення *Rorschach test* (Тест Роршаха) в медичному словнику означає тест, що дозволяє оцінити різні аспекти

особистості людини [9]. Словосполучення лакмусовий папірець вживають в значенні «спосіб, за допомогою якого можна безпомилково перевірити когось, що-небудь» [4].

У реченні *The Ukrainian crisis is a political Rorschach test, not just for individuals but also for states* [18]. Українська криза стала тим лакмусовим папірцем, який визначає суть не тільки людей, а й цілих країн [15] перекладач замінив словосполучення Тест Роршаха на словосполучення лакмусовий папірець, оскільки обидва словосполучення мають основне значення «перевірка кого-небудь», але словосполучення лакмусовий папірець є більш відомим і звичним для україномовних реципієнтів. Прикметник *political* в даній пропозиції опущено;

4) *a workable modus vivendi* – робоча домовленість з приводу Криму.

У п'ятому прикладі латинський вираз *modus vivendi* «модус вівенді» означає 1) спосіб життя, 2) тимчасова угода (сторін спору).

У цих прикладах перекладач передав словосполучення українською мовою, виходячи з контексту всієї промови, а в деяких випадках із урахуванням ситуації, яка відбувається в тій чи іншій країні.

Особливу групу в суспільно-політичних текстах займають двочленні і багаточленні атрибутивні конструкції, що містять географічні назви, імена, назви національностей і організацій, з'єднані дефісом:

1) *billion-euro Russo-Italian investment fund* – російсько-італійський інвестиційний фонд обсягом у мільярд євро;

2) *Russo-Ukrainian relations* – російсько-українські відносини;

3) *the Trans-Pacific Partnership deal* – укладення договору про Транс-Тихоокеанське партнерство;

4) *last week's U.S.-China strategic and economic dialogue* – американо-китайський стратегічний і військовий діалог, що відбувся минулого тижня;

5) *Israeli-Palestinian intransigence* – непримиренність Ізраїлю і Палестини;

- 6) *U.S.-E.U. action* – спільні дії США і Євросоюзу;
- 7) «*The Putin-Hitler parallel*» - «Паралель між Путіним і Гітлером»;
- 8) *the U.S.-Japanese alliance* – альянс між Америкою і Японією.

При передачі таких конструкцій українською мовою перекладач вдається до наступних міжмовних перетворень: так, в першому прикладі застосований прийом додавання (в обсязі), змінено порядок проходження компонентів словосполучення; в третьому прикладі в українському словосполученні з'являються прийменник *про*, перекладач використовував перестановку компонентів словосполучення.

У четвертому словосполученні додано слово *відбувся*, порядок проходження компонентів словосполучення збережений. У словосполученні перекладач замінює прикметник *economic* (економічний; господарський, що відноситься до сфери економіки; рентабельний; економічно вигідний, доцільний, економічний; дешевий; практичний, прикладний) українським прикметником *військовий*. Можливо, така заміна продиктована тим, що під час діалогу порушувалися питання від економічної кризи і зміни клімату до ядерної та терористичної загрози. Однак у ЗМІ фігурують такі назви діалогу: Стратегічний та економічний діалог між Китаєм і США, Америко-китайський стратегічний і економічний діалог [3; 8], а також чітко вказується, що у діалозі існують дві складові: стратегічна і економічна.

У прикладах 1-4 компоненти словосполучення, що містять географічні назви, передані українською мовою прикметниками, проте в прикладах 1, 2, 4 вони можуть бути передані українською мовою іменниками: інвестиційний фонд Росії і Італії обсягом в мільярд євро, відносини між Росією і Україною, що неможливо застосувати в прикладі 3.

У прикладах 5 і 6 – здійснена перестановка мовних компонентів всередині словосполучення, крім того, в прикладі 6 додано прикметник *спільні*.

У прикладах 5, 6, 7, 8 компоненти словосполучення, що містять географічні назви, передані українською мовою іменниками, з'єднаними

сполучником і; в прикладах 5 і 8 власні імена, з'єднані дефісом, можуть бути передані прикметниками: ізраїльсько-палестинська непримиренність, американсько-японський (рідше американо-японський) альянс.

Дослідження показало, що при перекладі атрибутивних конструкцій необхідно враховувати характер семантичних відносин всередині атрибутивного словосполучення. Переклад одночленних і багаточленних атрибутивних словосполучень вимагає від перекладача попереднього аналізу лінгвістичного і екстралінгвістичного контекстів. При перекладі таких конструкцій мають місце вилучення, додавання, заміни, перестановки. Рішення, які приймає перекладач, не завжди створюються за аналогією.

У більшості випадків перекладацькі трансформації вживаються комплексно, роблячи переклад атрибутивних конструкцій складною і важкою справою.

Для конструкцій із ознаками атрибутивності властиве значне поширення між іншими вільними словосполученнєвими типами сучасної англійської мови. Переважною сферою їхнього ужитку постає простір текстів суспільно-політичного та науково-технічного спрямування. За свідченнями дослідників-перекладознавців, найбільш цікаві перекладні характеристики відзначають маніпуляції із препозитивними атрибутивними групами, «або ж такими сучасними англомовними словосполученнями, що характеризуються численними специфічними особливостями та значними завданнями, що відзначаються складністю та специфічністю» [12].

В англійських публіцистичних текстах найбільшого поширення набули словосполучення типу $n + n + \dots + N$. Поряд з двокомпонентними словосполученнями все частіше стали зустрічатися такі словосполучення, які складаються з трьох, чотирьох і більше компонентів, де в ролі лівого (препозитивного) означення виступає ланцюжок іменників із залежними словами і без них.

Під словосполученням розуміють всяке з'єднання з не менш ніж двох повнозначних слів (разом із службовими та без них), що представляє собою

єдину групу в граматичному і семантичному планах. Словосполучення є проміжною ланкою між словом (основною одиницею мови) і реченням (основною одиницею мови). Вони не вносяться в мову в незмінному вигляді, що відрізняє їх від фразеологічних висловів. Вони входять до складу речення як єдина лексико-граматична одиниця, як один з членів речення [12]. Теоретично кількість будь-якої субстантивної групи є необмеженою, але в дійсності обсяг груп регулюється різними обмеженнями, наприклад, за формулою $7 + 2$ [7].

Структурно-семантичний зв'язок компонентів словосполучення нерівноцінний. В іменних словосполученнях завжди розрізняють опорне, або стрижневе, слово («субстантивний елемент», [12]) і залежні (позиційно несамостійні) присубстантивні елементи. Значення опорного слова завжди превалює над значенням залежного [2].

Для англійських словосполучень, що є іменними, притаманна найбільша частотність з-поміж решти словосполучень, через те, що іменники зазвичай наділяються валентністю, тобто потенційною здатністю до того, аби поєднуватися з рештою слів. Іменні атрибутивні словосполучення розглянутого типу включають ліві визначення, які поширені в англійському науковому тексті. Через те, що структурам зазначеного типу характерне розташування всіх іменників у лінійному вигляді (бесіди), студентам, які працюють з такими текстами, важко, не маючи до того такої підготовки, здійснити правильне визначення меж таких словосполучень та встановлення формально не вираженого структурно-семантичного зв'язку між членами такого ланцюжка.

У процесі аналізу словосполучень вдалося виділити наступні типи словосполучень з лівим препозитивним означенням і позначити способи їх перекладу українською:

1. Двокомпонентні словосполучення:

- іменник-означення перекладається в лінійному порядку, відповідним прикметником, утвореним від даного іменника, наприклад: *business*

calculations - господарські розрахунки, *time constants* - тимчасові константи, *construction activities* - будівельні роботи. У випадках, коли препозитивний іменник за своєю семантикою не асоціюється з відповідним прикметником в українській мові, використовується стійкий український еквівалент термінологічного типу, наприклад: *peak range* – граничний діапазон (не піковий), *routine analysis* – звичайний аналіз (не рутинний), *side reaction* – побічна реакція (не бічна);

- часто необхідно означення, виражене іменником, перекладати родовим відмінком української мови. У цьому випадку переклад здійснюється не в лінійному, а в зворотному порядку, починаючи з ключового (опорного) слова, наприклад: *service establishment* – підприємство обслуговування, *expenditure pattern* – структура витрат, *corruption cases* – випадки корупції;

- найбільші труднощі викликає переклад двокомпонентних іменних словосполучень з використанням прийменникових зворотів при зворотному порядку слів, наприклад: *welfare expenditures* – витрати на соціальні потреби, *birth control* – контроль над народжуваністю, *frequency response* – реакція на періодичність.

У випадках наявності компресії або усічень, характерних для англійських термінів і атрибутивних іменних словосполучень, їх необхідно відновлювати за допомогою додаткових лексичних одиниць, встановивши контекстуальні відносини між означенням та означуваним словом. Це можуть бути обставинні відносини: часу, місця, причини, наслідку, цілі [19], наприклад: *separation payments* – грошові виплати при звільненні з роботи, *community centre* – приміщення (центр) для проведення громадських заходів, *credit facilities* – установи, що надають можливість отримання кредитів.

2. Трикомпонентні словосполучення. Вони складаються з контактено розташованих компонентів, зв'язок між якими іноді оформляється через дефіс, що сприяє цільнооформленості всього словосполучення.

При перекладі трикомпонентних словосполучень українською мовою використовуються такі ж способи, що і при перекладі двокомпонентних словосполучень:

- лінійний переклад за допомогою українських прикметників, наприклад: *air force unit* – авіаційний підрозділ, *solid state laser* – твердотілий лазер, *gamma-ray spectrum* – гамма-променевий спектр.

Слід зазначити, що лінійний спосіб перекладу трикомпонентних словосполучень використовується рідше в порівнянні з двокомпонентними словосполученнями. Значно частіше використовується зворотний порядок слів і «змішаний спосіб»;

- зворотний порядок слів з використанням іменників, іноді з додаванням прийменників, наприклад: *target growth rate* – темпи зростання завдань, *child-care workers* – працівники з догляду за дітьми, *capital flow rates* – темпи руху капіталу;

- змішаний спосіб, коли одні компоненти словосполучення перекладаються за допомогою лінійного порядку слів, а інші - за допомогою зворотного порядку слів в залежності від структурно-семантичних зв'язків між компонентами, наприклад: *session committee group* – група сесійного комітету, *amplitude frequency method* – метод амплітудних частот, *package deal arrangement* – домовленість щодо проведення комплексних заходів.

3. Багатокомпонентні словосполучення. Для багатокомпонентних словосполучень деякі із зазначених вище правил перекладу, очевидно, є неприйнятними. Практично не зустрічаються чотирьох- (і більше) компонентні іменні словосполучення, атрибутивні члени яких можна переводити відповідними прикметниками в лінійному порядку. Як правило, складні структурно-семантичні зв'язки таких словосполучень виражаються описовими конструкціями.

Першочерговим постає віднаходження ключового слова, що має стати стартовим для здійснення перекладацької діяльності. Для цього необхідно звернути увагу на завершальну частину сполучення з ознаками

атрибутивності, оскільки таке слово переважно перебуває саме там. Після цього ж необхідно здійснити дослідження зв'язків між внутрішніми сенсами в атрибутивній конструкції. При цьому необхідно рухатися в напрямку, розпочатому кінцевим ключовим словом, аби безпосередньо його визначити [16], наприклад:

«*World without bombs*» *conference programme* – програма конференції «за світ без бомб».

4. Словосполучення змішаного типу, в яких ліве визначення виражено іменниками із закріпленими за ними залежними компонентами. У ролі залежних слів найчастіше виступають прикметники і дієприкметники, рідше - інші частини мови (займенники, прислівники, числівники).

Компоненти таких словосполучень часто оформляються в єдину смислову структуру за допомогою дефіса, який є додатковим засобом для позначення зв'язку між компонентами, наприклад: *the two well-known extreme value ratio* – співвідношення двох відомих екстремальних величин (значень), *fund-raising campaign* – кампанія зі збору коштів, а *conventional automatically-operated coincidence system* – звичайна схема збігу з автоматичним управлінням. У випадках відсутності дефіса співвіднесеність прикметника, дієприкметника та інших залежних слів з відповідним іменником визначається за логіко-смисловими зв'язками між компонентами на екстралінгвістичному рівні, оскільки залежне слово може співвідноситися не тільки з опорним іменником, а й з будь-яким іменником в цьому словосполученні, наприклад: *the painful data handling problems* – проблеми трудомісткої обробки даних, *Africa denuclearization declaration* – декларація про оголошення Африки без'ядерною зоною.

Перекладач, підбираючи еквівалент, повинен враховувати не тільки лінгвістичні особливості текстів оригіналу і перекладу, а й екстралінгвістичні характеристики перекладного матеріалу.

З огляду на те, що в атрибутивних словосполученнях головним словом є останній іменник, а попередні слова найчастіше виконують функцію

визначення [3], перекладач може адаптувати перший член двочленного атрибутивного словосполучення на кшталт N + N українською мовою в такі способи:

1) прикметником: *government troops* – урядові війська, *government propaganda* – урядова пропаганда; *government buildings* – адміністративні будівлі, *propaganda campaign* – пропагандистська кампанія, *culture wars* – культурні війни, *border posts* – прикордонні пости, *market fluctuations* – ринкові коливання, *an emergency meeting* – термінове засідання, *pro-democracy protesters* – демократичний рух, *opposition politicians* – опозиційні політики, *human rights organization* – правозахисна організація, *opposition activists* – опозиційні активісти, *election officials* – виборча комісія, *the euro area* – єврозона, *grass-roots movements* – різні громадські рухи;

2) іменником в родовому відмінку: *Washington desire* – прагнення Вашингтона, *the terror campaign* – кампанія терору, *regime change* – зміна режиму, *sanctions package* – пакет санкцій, *nation-state system* – система національних держав, *Russian-language rights* – права російської мови, *White House spokesman* – представник Білого дому, *wartime president* – президент військового часу, *the rebel retreat* – відступ ополченців, *a White House statement* – заява Білого дому, *a Downing Street spokeswoman* – представниця Даунінг-стріт, *Putin's job performance* – результати роботи Путіна, *US policy* – політика США, *media market* – ринок ЗМІ, *arms dealer* – торговець зброєю, *an election year* – рік виборів, *press freedom* – свобода преси, *sanctions policy* – політика санкцій, *liberties advocates* – захисники свобод, *land grabs* – захоплення територій, *U.S. opponents* – противники США, *a precinct worker* – співробітниця виборчого округу, *the Assad regime* – режим Асада, *al-Qaeda terrorists* – терористи «Аль-Каїди»;

3) іменником із прийменником: *exit visas* – візи на виїзд, *travel bans* – заборона на виїзд, *Washington's task* – завдання для Вашингтона, *U.S. credibility contingent* – світова довіра до США, *NATO membership* – членство в НАТО, *refugee crisis* – криза з біженцями, *policy change* – зміна в політиці,

Putin's policy shift – зміни в політиці Путіна, *arms-control and human-rights talks* – перемовини з контролю озброєнь і прав людини, *the war talk* – розмови про війну, *the EU association agreement* – угоди про асоціацію з ЄС, *a devolution agreement* – угода про обмежену автономію, *Putin's Ukraine U-turn* – різкий розворот Путіна в Україні, *democracy test* – перевірка на демократію, *election monitors* – спостерігачі за виборами, *a telephone interview* – інтерв'ю по телефону, *election information* – інформація про вибори, *sanctions resolutions* – резолюції про санкції, *wage agreements* – угоди про зарплатню;

4) за допомогою нових слів (прийом додавання): *NATO meetings* – зустрічі представників НАТО. Слово представник введено в словосполучення для збереження норм української мови, оскільки словосполучення *зустрічі НАТО* не є самодостатнім, на відміну від англійського словосполучення. Переклад атрибутивного словосполучення *a devolution agreement* – угода про обмежену автономію створено перекладачем, виходячи з контексту всієї промови, в той час як словники фіксують інший еквівалент даного словосполучення в українській мові – *угода про передачу (влади, обов'язків)*.

Нерідко двочленна англійська конструкція має відповідність в мові перекладу, що складається з абсолютно інших компонентів (*basket cases* – хто-небудь або що-небудь, що знаходиться в жалюгідному, виснаженому стані; слабка, немічна людина, що зазнає фінансові труднощі, *a ballot box* – урна для голосування, *wait-and-see policy* – вичікувальна політика) або взагалі перекладається одним словом (*conspiracy theories* – конспірологія, *air power* – авіація). Отже, трансформації в перекладі атрибутивних словосполучень застосовуються тільки при розгляді контекстуально залежних явищ.

У наступних реченнях перекладач створив свій перекладацький еквівалент словосполучення *basket case*, спираючись на еквівалент, запропонований в словнику і контекст промови:

1) *basket cases* – економіки на межі краху (смісловий розвиток):

This unfortunate outcome would likely yield two basket cases in Eastern Europe: Ukraine, because of destructive Russian actions, and Russia itself.

При такому нещасливому результаті в Східній Європі можуть з'явитися дві економіки на межі краху: українська через деструктивні дії Росії, і власне російська.

2) basket case – німецька країна (смісловий розвиток):

If he triumphs in Ukraine, turning it into a basket case that eventually comes begging to Moscow, he will look like a winner.

Якщо він переможе в Україні і перетворить її в німецьку країну, яка випрошуватиме допомогу в Москві, то виглядатиме переможцем.

3) basket case – безнадійно хворий (смісловий розвиток):

For a decade and more after the collapse of the Soviet Union, the newly independent republic of Moldova was widely regarded in the West as a basket case.

Протягом десяти з гаком років після розпаду Радянського Союзу Захід вважав Молдову, що отримала незалежність, безнадійно хворою.

Очевидно, що перекладач при передачі атрибутивних конструкцій не обмежується такими трансформаціями, як заміна, вилучення, додавання, перестановка компонентів, поряд з ними широко вживається смісловий розвиток. Розглянемо використання атрибутивних словосполучень використаних у промовах Бориса Джонсона.

З 250 одиниць атрибутивних словосполучень, вибраних із текстів публічних виступів Бориса Джонсона, 235 одиниць (94%) представляють двокомпонентні атрибутивні словосполучення. 9 атрибутивних словосполучень з вибірки є трикомпонентними (9%). 6 атрибутивних словосполучень є багатоконпонентними (2%).

Із 250 обраних для аналізу атрибутивних словосполучень 165 одиниць, або 66 % від загальної кількості, були перекладені за допомогою родового відмінка. 35 одиниць, або 14%, було перекладено за допомогою прикметника. За допомогою іменника та прикметника було перекладено 13%, або ж 32 словосполучення дослідження. 18 словосполучень, або 7%, було перекладено

за допомогою додавання. По 10 атрибутивних словосполучень, і, відповідно, по 4% від загальної кількості матеріалу дослідження, були перекладені за допомогою зворотного та лінійного перекладу. Змішаний переклад атрибутивних словосполучень використовувався у 5 випадках, що склали 2% від усього матеріалу дослідження.

Дослідження довело, що переклад англomовних політичних промов – це творчий процес, який не обмежується переміщенням словникових відповідностей, навпаки, цей процес вимагає від перекладача уміння знаходити адекватні і еквівалентні заміни словниковим відповідникам, виходячи з лінгвістичного і екстралінгвістичного контексту. Крім того, необхідно враховувати і відому недосконалість двомовного словника, який може не охоплювати абсолютно весь обшир еквівалентних відповідностей і в деяких випадках дає уявні еквіваленти там, де насправді наявні кілька паралельних відповідностей між словами різних мов.

Можна констатувати, що в сучасній англійській мові елементи субстантивних словосполучень вступають у численні відношення. Найбільш частотними з них є посесивні, темпоральні й тематичні відношення. Вибір засобу перекладу зумовлений типом смислових зв'язків, що реалізуються між означуваним іменником та означенням. Багатокomпонентні словосполучення розглянутих типів не знаходять, як правило, відображення в спеціальних словниках. Отже, при роботі над такими словосполученнями перекладачеві доводиться проробляти значну аналітичну роботу, беручи до уваги як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні чинники.

Висновки до розділу 2

Отже, виявлено що політична промова характеризується такими ознаками:

- наявність заздалегідь підготовленого тексту виступу;
- промова є монологічною за своєю формою, проте передбачає діалог зі слухачем та спрямована на нього;

- політична промова відповідає правилам і нормам побудови, однак її автор привносить творчу складову, використовуючи різні мовні засоби виразності для надання промові унікальності та розширення можливостей впливу на аудиторію.

Досліджено, що основні перекладацькі стратегії політичних промов зумовлюють досягання точного та адекватного перекладу, серед них: синонімічна заміна, описовий переклад, транслітерація, транскодування, калькування, конкетизація, генералізація. Доведено, що перекладач при передачі атрибутивних конструкцій не обмежується такими трансформаціями, як заміна, вилучення, додавання, перестановка компонентів, поряд з ними широко вживається смисловий розвиток.

Будь-який текст політичного дискурсу створюється строго відповідно до вимог політичного протоколу та етикету, що визначають вибір мовних засобів, використовуваних учасниками переговорів. Найчастіше в англomовному політичному дискурсі використовуються етикетні формули вітання, прощання та подяки, а також широко застосовуються дієслова групи говоріння та розумової діяльності.

Дослідження довело, що переклад англomовних політичних промов – це творчий процес, який не обмежується переміщенням словникових відповідностей, навпаки, цей процес вимагає від перекладача уміння знаходити адекватні і еквівалентні заміни словниковим відповідникам, виходячи з лінгвістичного і екстралінгвістичного контексту. Крім того, необхідно враховувати і відому недосконалість двомовного словника, який може не охоплювати абсолютно весь обшир еквівалентних відповідностей і в деяких випадках дає уявні еквіваленти там, де насправді наявні кілька паралельних відповідностей між словами різних мов.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження забезпечило досягнення поставленої мети, а вирішення поставлених завдань дало змогу зробити такі висновки. Політична мова є особливою мовною підсистемою, наділеною власними семантичними та стилістичними особливостями, що відрізняється динамічністю та рухливістю, які дозволяють відобразити у мові дипломатії будь-які зміни у політичній спільноті. Безперечно, вивчення мовних засобів сучасної дипломатії, а також всебічний аналіз політичного документа дозволяють розглянути основні аспекти процесу функціонування міжнародної взаємодії, оцінити успішність політичної комунікації, що набуває різноманітних форм.

Публічна політична промова – це офіційний виступ оратора (переважно – монолог) перед безпосередньо присутньою в залі достатньо великою та організованою аудиторією. Політична промова – це усний монологічний виступ однієї людини перед групою людей, що характеризується наявністю задуму, структурно-композиційною та змістовою завершеністю, цілеспрямованістю та настановкою на здійснення впливу.

Розглянуто політичну промову як жанр політичного дискурсу, і встановлено, що публічний політичний виступ може включати різноманітні виступи на з'їздах, мітингах, конференціях та прес-конференціях, дипломатичні заяви, парламентські промови, президентські послання до народу чи уряду тощо. На відміну від академічної промови, промова політична, виголошувана публічно, спрямована на непідготовлену аудиторію, на масового реципієнта. Окрім того, вирізняються розходження у глобальній меті дискурсу політичної промови: якщо, наприклад, для академічного дискурсу основною метою постає передача наукового знання,

то в політичній комунікації провідною метою визнається здійснення маніпулятивного впливу на реципієнта як потенційного виборця.

Проаналізовано, що особливістю політичної публічної промови є те, що за її написання та оформлення відповідальність несе спеціально навчена людина – спічрайтер. При цьому в момент виголошення публічної промови відповідальність перекладається на політика, оскільки висловлювання в політиці дорівнюють до політичних дій.

При розгляді політичної промови особливу значущість набуває також ознака доступності. Наявність цієї ознаки пояснюється тим, що продукт політичної комунікації спрямований на масового адресата і, відповідно, має бути зрозумілим усім членам лінгвокультурної спільноти. Незрідка окремі фрагменти публічних виступів містять інформацію та приховані елементи, зрозумілі лише вузькому колу спеціалістів, що дозволяє говорити про езотеричність політичної публічної промови.

Встановлено адекватні шляхи перекладу англійських політичних промов українською мовою, а саме доведено що трансформації є невід'ємною частиною перекладацької діяльності. Актуальним також є питання використання перекладацьких трансформацій в текстах різних функціональних стилів мови. При перекладі текстів різних функціональних стилів перевага надається різним типам трансформацій, а тому доречним є проведення дослідження, метою якого є виявлення тих трансформацій, що є найбільш часто вживаними та характерними для текстів науково-технічного стилю мови.

Проаналізовано провідні стратегії перекладацької адаптації текстів англійських політичних промов, досліджено, що основні перекладацькі стратегії політичних промов зумовлюють досягання точного та адекватного перекладу, серед них: синонімічна заміна, описовий переклад, транслітерація, транскодування, калькування, конкретизація, генералізація.

Будь-який текст політичного дискурсу створюється строго відповідно до вимог політичного протоколу та етикету, що визначають вибір мовних

засобів, використовуваних учасниками переговорів. Найчастіше в англomовному політичному дискурсі використовуються етикетні формули вітання, прощання та подяки, а також широко застосовуються дієслова групи говоріння та розумової діяльності.

Досліджено складнощі при перекладі англomовних політичних промов українською мовою та виявлено способи їх подолання. Очевидно, що перекладач при передачі атрибутивних конструкцій не обмежується такими трансформаціями, як заміна, вилучення, додавання, перестановка компонентів, поряд з ними широко вживається смисловий розвиток. Найбільш частотними з них є посесивні, темпоральні й тематичні відношення. Вибір засобу перекладу зумовлений типом смислових зв'язків, що реалізуються між означуванним іменником та означенням. Багатокомпонентні словосполучення розглянутих типів не знаходять, як правило, відображення в спеціальних словниках.

Проаналізувавши 250 атрибутивних словосполучень у промовах Бориса Джонсона, ми дійшли висновку, що 235 одиниць (94%) представляють двокомпонентні атрибутивні словосполучення 9 атрибутивних словосполучень з вибірки є трикомпонентними (9%). 6 атрибутивних словосполучень є багатокомпонентними (2%). 165 одиниць, або 66 % від загальної кількості, були перекладені за допомогою родового відмінка, 35 одиниць, або 14%, було перекладено за допомогою прикметника. За допомогою іменника та прикметника було перекладено 13%, або ж 32 словосполучення дослідження.

Отже, політичний дискурс та політична промова як його жанр є важливим об'єктом міждисциплінарних досліджень, що наділений власними специфічними особливостями. Промова як жанр політичного дискурсу створюється строго відповідно до вимог політичного протоколу та етикету, що визначають вибір мовних засобів, використовуваних учасниками політичної комунікації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумова Г. О. До питання про експресивність терміна. *Мовознавство*. . 2001 №3. С. 85–88.
2. Берг Е.Б. Основные инструменты профессиональной коммуникации в правовой сфере (терминология, оценочные понятия, дефиниции). *Языки профессиональной коммуникации: материалы международной научной конференции*. 2016. С. 15-17.
3. Голощапова Т. Г., Дьяконова Т. Н. Латинизмы в официальном юридическом дискурсе. *Lingua mobilis*. 2014. № 3 (49). С. 54-59.
4. Громовенко В. В., Особливості словотворення політичних неологізмів в українській та англійській мовах / В.В. Громовенко. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.
5. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2000. 312 с.
6. Дейк Т.А. ван. Язык, познание, коммуникация. М.: Прогресс, 1989. 312 с.
7. Згонникова А. А. Клишированные фразы в деловом дискурсе. *Профессиональная коммуникация: актуальные вопросы лингвистики и методики*. 2014. № 7. С. 32-41.
8. Калюжна В. В. Сучасні тенденції у мові наукових періодичних видань / В.В.Калюжна // - 2016.
9. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. Частина 1 : Граматичні труднощі . Флоренція; Гранада; Київ: Tempus, 1997. 317с.
10. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва.: Гнозис, 2004. 390 с.
11. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва.: Наука, 1987. 264 с.

12. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / І. В. Корунець. 5-те вид., виправ. і допов. Вінниця : Нова Книга, 2017.
13. Лекант П.А. Лінгвістика тексту в інтерпретації І.І.Ковалика. *Актуальні проблеми українського словотвору*. Івано–Франківськ, 1995.
14. Миронова Н.Н. Дискурс-анализ оценочной семантики. Москва.: НВИ–ТЕЗАУРУС, 1997. 158 с.
15. Овсяннік Р.П. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі. *Матеріали 2-ї західно-регіон. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів “Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах”*. Тернопіль. 1999. С. 142–146
16. Селіванова О.О., Сучасна лінгвістика: напрямки та проблеми: підручник / О.О. Селіванова. Полтава: Довкілля-К, 2008.
17. Сергєєва Г.А. Англomовні запозичення в українській правничій термінології: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 370 с.
18. Смирницький Д. Ф. Семантико-стилістичні аспекти функціонування юридичної термінології в економічному тексті. *Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти*. Львів: Світ, 1998. С. 136 –141.
19. Таценко Н. В. Реалізація емпатії в сучасному англomовному дискурсі: когнітивно-синергетичний аспект. Монографія. Суми: Сумський державний університет, 2017.
20. Умерова М. В. Формування і розвиток термінологій та терміносистем. Київ: ГУВШ, 2004. 244 с.
21. Усенко М. Особливості перекладу політичного дискурсу / М. Усенко // Матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання», 19–20 квітня 2011 року – Тернопіль. : ТНТУ, 2011 – Том 2. – С. 314. – (Гуманітарні науки).

22. Фуко М. Археология знания. Киев, 1996.
23. Фундаментальні орієнтири науки. Київ: Видавничий Дім «Академперіодика», 2005. 355 с.
24. Фурсова Л. І. Проблема функціональних особливостей терміна. *Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту*. 2001. № 8. С. 19-35.
25. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 169 с.
26. Чередниченко О. І. Англiцизми у французькому та українському медiа дискурсі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ., 2005. № 39. С. 4–6.
27. Akylinina T.V. Extralinguistic conditionality of the features of the English terminology of computer informatics: Candidate of Philological Sciences. Omsk, 2003. 157 p.
28. Alekseeva L. M. Problems of term and term formation : textbook. special course manual. Perm: Publishing House of Perm State University, 1998. 120 p.
29. Alekseeva L.M. Terminological generation as the basis of scientific creativity. Moscow., 1998. 119 p.
30. Arnold I.V. Lexicology of the modern English language. Moscow., 1986. 150 p.
31. Bakhtin M. M. The Dialogic Imagination: Four Essays. Austin: University of Texas Press, 1981. 444 p.
32. Barkens R. Lexical and grammatical transformations in the process of translation. Oxford: Team, 2014. 190 p.
33. Bell V. Negotiation in the workplace: The view from a political linguist. *The discourse of negotiation: Studies of language in the workplace*. Oxford etc.: Pergamon, 1995. Pp. 41—58.
34. Chernyavskaya V.E. / Discourse as an object of linguistic research. Text and discourse. Problems of Economic Discourse: Collection of scientific tr. St. Petersburg: Publishing House of St. Petersburg State University of Economics

and Finance, 2001. Schyrova I.A. The multidimensionality of the text. Saint Petersburg: LLC "Book House", 2007. 472 p.

35. Chilton P. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London & New York: Routledge, 2004. 226 p.

36. Chilton P., Schaffner C. *Politics as Text and Talk. Analytic Approaches to Political Discourse*. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 2002. 245 p.

37. Dem'ynkov V.Z. Morphological interpretation of the text and the structure of the dictionary. *Questions of cybernetics: Communication with computers in natural language*. Moscow: Scientific Council on the complex problem of "Cybernetics", 1982. pp.75-91.

38. Denton R. Jr., Woodward G. *Political Communication in America*. New York: Praeger, 1985. 366 p.

39. Dijk T. A. van. *Discourse and Manipulation. Discourse & Society*. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: Sage Publications, 2006. Vol. 17 (3). P. 359-383.

40. Fetzer A., Weizman E. Political Discourse as Mediated and Public Discourse. *Journal of Pragmatics*. Amsterdam: Elsevier, 2006. Vol. 38. № 2. P. 143-153.

41. Franks N. *The solution of translational problems*. London: Press, 2016. 220 p.

42. Graber D. Political Languages. *Handbook of Political Communication*. Beverly Hills and London: Sage Publications, 1981. P. 195-224.

43. Kharkova E.V. Features of translation of legal texts. *New trends in the development of the humanities: a collection of scientific papers based on the results of the International Scientific and Practical Conference*. Rostov-on-Don, 2014. URL: <https://clck.ru/F7A9e> / (Date of the animal: 11.10.2020).

44. Komissarov V.N. *Linguistics of translation*. Moscow.: International Relations, 1980. 167c.

45. Kvitko I.S. A term in a scientific document. Abstract of the dissertation for the degree of Candidate of Philological Sciences. Moscow, 1979. 22 p .
46. Lovinskaya R.G. A document as a type of text and its stylistic characteristics. Irkutsk, 2003. 192 p.
47. Maksimenko E.S. National and cultural specifics of the nomination of universal legal concepts that create a scientific picture of the world in English and American legal terminology. Languages of professional communication: materials of the International Scientific Conference. Chelyabinsk: Publishing House, 2003. pp. 313-316.
48. Mironova N.N. Discourse analysis of evaluative semantics. Moscow.: NVI–THESAURUS, 1997. 158 p.
49. Nikolaeva T.M. Лингвистика текста. Current state and prospects. New in foreign linguistics. Issue 8: Linguistics of the text. M., 1978. 479 p.
50. Nimmo D., Combs J. Mediated Political Realities. New York: Longman, 1983. 240 p.
51. Pankratova E.A. Features of intercultural communication of legal specialists. Chelyabinsk: ChelSU Publishing House, 2012. 203 p..
52. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. Oxford Blackwell, 1983. 272 p.

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

53. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. : Высшая школа, 1991. 140 с.
54. Бернет Дж., Уэллс У., Мориарти С. Деловое письмо, Высшая школа, 2003. 800 с.
55. Бурукина О. А. Перевод английских юридических документов. Флинта; Наука, 2005. 367 с.
56. Трач Н. С. Термінологія сучасного законодавства України (лексичний аспект). Київ, 2003. 31 с.

57. Тупиця О.Ю. Безеквівалентна лексика: проблеми визначення. Дрогобич : Посвіт, 2011. 120 с.
58. Федотова И. Г. Юридические понятия и категории в английском языке.: Статут, 2016. 764 с.
59. Федотова И.Г., Толстопятенко Г.П. Юридические понятия и категории в английском языке. (Учебное пособие) Legas terminology. Обнинск: Феникс +, 2008. 253 с.
60. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен: Молоде життя, 1951. 406 с.
61. Alekseeva I.S. Introduction to translation studies. St. Petersburg: Faculty of Philology of St. Petersburg State University: Publishing Center "Academy", 2004. 352 p.
62. Andrianov S. N., Berson A. S., Nikiforov A. S. English-Russian Legal dictionary. Moscow: ABI Press, 2009. 588 p.
63. Arutyunova N.D. Discourse. Linguistic encyclopedic dictionary. Moscow.: Soviet Encyclopedia, 1990. pp.136-137.
64. English-Ukrainian Dictionaries. Comp. by A. Rysin, V. Starko et al. 2011–2020.
65. Komissarov V. N. General theory of translation. Moscow: Moscow State University, 2009. 133 p.
66. Lomov A.M. Russian syntax in alphabetical order: a conceptual dictionary-reference. Voronezh: Publishing House of Voronezh State University, 2004. 400 p.
67. Naidenova N. S. Banking and financial documentation. Moscow: Higher School, 2010. 180 p.
68. Smirnov O. O. The science of translation (History and theory): Flint, 2006. 416 p
69. The Longman Business English Dictionary. Pearson Education Limited, 2007. 594 p.

70. Tiersma P. Legal Language. Chicago: University of Chicago Press, 1999. 328 p.
71. Turaeva Z. Y. Linguistics of the text. Moscow: URSS, 2009. 136 p.